

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

Diplomová práce

Etika a ekonomie v průběhu dějin ekonomického myšlení

Vypracovala: Bc. Monika Veithová
Vedoucí práce: PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

České Budějovice 2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika VEITHOVÁ**
Osobní číslo: **E13885**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Strukturální politika EU a rozvoj venkova**
Název tématu: **Etika a ekonomie v průběhu dějin ekonomického myšlení**
Zadávající katedra: **Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem diplomové práce je najít a popsat vzájemný vztah etiky a ekonomie z hlediska jejich oddělování a návratů v průběhu dějin ekonomického myšlení. Diplomová práce je zaměřena na posouzení důvodů oddělení ekonomie a etiky a posouzení možností jejich syntézy. Nalézt odpověď na otázku, zda vůbec může být ekonomie v souladu s etikou.

Metodika práce:

1. Studium odborné literatury se zaměřením na danou problematiku: Literární rešerše (obecné vysvětlení pojmů, chronologický vývoj ekonomie a etiky).
2. Srůstání a oddělování etiky a ekonomie v rámci fair-trade se socioekonomickým hlediskem
3. Analýza srůstání a oddělování ekonomie a etiky dle vlastního empirického šetření. Rozbor období dějin ekonomie dle práce Protestantské etiky Maxe Webera
4. Metody: Dotazníkové šetření, sekundární analýza statistických dat, grafické a statistické metody vyhodnocení
5. Vyhodnocení a závěry: Výsledky a zhodnocení získaných údajů a informací, vlastní doporučení pro vyrovnání vztah etiky a ekonomie

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární rešerše, 3. Cíl, metodika a hypotézy, 4. Analýza, 5. Vyhodnocení studie, 6. Závěr, 7. Přehled použité literatury a zdrojů, Přílohy.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **50-60 stran**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:

1. Holman, R. a kol. Dějiny ekonomického myšlení 3 vydání, Praha: C. H. Beck 2005, 539 s., ISBN 80-7179-380-9.
2. Redclift, M., Woodgate, G., The international handbook of environmental sociology, Edward Elgar Publishing 2000, 448 s., ISBN 1 85898 405 X
3. Buchholtz, T. G. Živé myšlenky mrtvých ekonomů - Úvod do moderních ekonomických teorií. Praha: Victoria Publishing, 1989, 269 s. ISBN 80-85605-50-3
4. Dytrt, Z. a kol. Etika v podnikatelském prostředí. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006, 196 s. ISBN 80-247-1589-9
5. Weber, M. Metodologie, sociologie a politika 1. vyd. Praha: OIKOYMENH 2009, 351 s., ISBN 978-80-7298-389-6.
6. Smith, A. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů Praha: Liberální institut 2001, 986 s., ISBN 80-86389-15-4.
7. Sen, A. Etika a ekonomie 1. vyd. Praha: Vyšehrad 2002, 119 s., ISBN 80-7021-549-6
8. Sedláček, T. Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi 1. vydání, Praha: 65. pole 2009, 270 s., ISBN 978-80-903944-3-8

Internetové odkazy:

http://www.talmidim.cz/filosofie/Max_Weber_Protestantska_etika.pdf
<http://www.fairtrade.cz/>

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Miloslav Lapka, CSc.**
Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova
Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2015**

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studená 13 (26)
370 02 České Budějovice

doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 26. března 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to - v nezkrácené podobě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Ekonomickou fakultou - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Nové Vsi nad Lužnicí, dne 20. 8. 2015

.....

Bc. Monika Veithová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce panu PhDr. Miloslavovi Lapkovi, CSc. za odborné a metodické vedení, za náměty a připomínky, které jsem využila při zpracování diplomové práce a především za vstřícnost a trpělivost.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, blízkým přátelům a nejvíce svému příteli za podporu během vypracování této práce.

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Literární rešerše	6
2.1 Vymezení základních definic.....	6
2.1.1 Ekonomie a ekonomika	6
2.1.2 Etika	9
2.2 Vztah ekonomie a etiky	12
2.3 Historický vývoj ekonomie a etiky	17
2.3.1 Počátky historie ekonomického myšlení	18
2.3.2 Starověk a středověk	19
2.3.3 Adam Smith a jeho následovníci	21
2.3.4 Utilitarismus a myslitelé 17. a 18. století.....	22
2.3.5 Moderní dějiny.....	24
2.3.6 Zelená ekonomie.....	25
2.4 Současná situace ekonomie a etiky.....	27
2.4.1 Česká republika a podnikatelská etika.....	28
2.4.2 Legislativa v ČR	30
2.4.3 Dokumenty EU	31
2.5 Roztržení/Spojení ekonomie a etiky	31
2.5.1 Multi-level marketing	32
2.5.2 Fair Trade.....	32
3 Cíl, metodika a hypotézy	36
3.1 Cíl práce.....	36
3.2 Metodika práce	36
3.2.1 Dotazníkové šetření	37
3.2.2 Indikátory kvótního výběru	39

3.2.3 HEP a NEP.....	41
3.3 Hypotézy.....	42
4 Analýza.....	43
4.1 Charakteristika Jihočeského kraje.....	43
4.1.1 Jihočeský kraj vs. Česká republika.....	45
4.2 Dotazníkové šetření - spotřebitelé.....	47
4.3 Dotazníkové šetření – podnikatelé.....	53
4.4 Dotazníkové šetření – HEP a NEP.....	58
5 Vyhodnocení studie a diskuze.....	63
5.1 Spotřebitelé a podnikatelé.....	63
5.2 NEP a HEP.....	65
5.3 Diskuze.....	66
5.4 Hodnocení stanovených hypotéz.....	68
5.4 Návrhy.....	69
6 Závěr.....	71
I. Summary and keywords.....	74
II. Přehled použité literatury a zdrojů.....	75
III. Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	
IV. Seznam příloh.....	

1 Úvod

Ekonomie, patří do té kategorie společenských věd, která se pyšní bohatou historií a stojí v samotných prvopočátcích lidské civilizace. Už v pravěkých dobách, kdy nelze hovořit o jakémkoli vědeckém bádání, pravěcí lidé využívali základy primitivní směny pro svou obživu a své žití. Můžeme tedy říci, že od pradávna nás ekonomika dennodenně obklopuje na každém kroku. Z jejich definic víme, že se jedná o vědu založenou na lidském jednání, která se zformulovala ze základních lidských morálních hodnot a pravidel, tj. dnešní termín pro etiku. Neboť vzhledem k tomu, že ekonomie je zařazena do věd společenských, musí se i v této oblasti respektovat určitá obecně platná pravidla. To znamená, že etika formuluje pravidla, ekonomie je dále přejímá a v podobě norem je zavádí do ekonomické praxe a běžného života.

Z historického hlediska je patrný společný (historický) vývoj a vzájemná závislost dvou základních vědních oborů - ekonomie a etiky. S vývojem lidské civilizace, s rozvojem ekonomického myšlení a zejména s novými technologiemi došlo k postupnému odcizení člověka od přírody. Novodobý konzument začal hodnotit vše kolem sebe pouze jako zdroj, jenž mu přináší ekonomický zisk či alespoň určitý stupeň užitku, a to bez ohledu na důsledky svého chování či jakákoli obecně platná pravidla. Tento následek vyústil v rozkol souladu těchto dvou společenských disciplín.

Vzniklý paradox – společná historická propojenost vs. neetická povaha moderní ekonomie - představuje situaci sahající až do minulého století. Teprve nárůst globalizace, vzrůstající ekologické problémy a zejména celosvětové ekonomické krize otevřely světu opět oči. Přední odborníci, vědci i akademické obce se tak začali vracet k základním myšlenkovým směrům a dospěli k závěru, že veškeré vědní obory s ohledem na přírodu mohou nadále koexistovat jen při dodržování minimálních obecně stanovených norem. Proto dnes široká veřejnost ví o důležitosti ochrany životního prostředí, dlouhodobě udržitelném (civilizačním) vývoji, bio či eko produktech a fair trade.

Současný vývoj ekonomie a etiky lze komplexně popsat jako postupné a opětovné navracení vzájemné závislosti. Avšak záleží na konkrétních jedincích a společnosti jako celku, do jaké míry budou tyto nově utvořené (či znovu obnovené)

zásady respektovat a zejména dodržovat. Neboť ekonomické a etické chování jednotlivce vychází z rozhodnutí, které je výsledkem jeho vědomostí a zkušeností, ovlivněných sociálními vlivy, prostředím, ve kterém žije, a dalšími demografickými ukazateli. Tedy faktory, působící na jednotlivcovu chování, mající za následek tvorbu jeho vlastních pravidel, jež se bude nepochybně dotýkat jeho okolí a tím i celé společnosti.

Ekonomika / etika – na první pohled se z laického hlediska může zdát, že tyto dvě vědní disciplíny jsou natolik rozdílné, že nemohou mít společné základní prvky. Opak je pravdou. Jejich vzájemné prolínání (jak historické, tak z každodenního současného životního koloběhu) zvolila autorka jako téma své diplomové práce, jež nese název „Etika a ekonomie v průběhu dějin ekonomického myšlení“. Tuto práci rozdělila do dvou základních kapitol, kdy první část je zaměřena na teoretický přehled dané problematiky a část druhá představuje současný stav v praxi.

Hlavní cíl teoretické části je kladen na ucelené kompendium vzájemného vztahu ekonomie a etiky z hlediska jejich historického oddělování a následných zpětných návratů. Pro komplexní podchycení těchto dvou vědních disciplín jsou zprvu vysvětleny základní pojmy, jejich rozdělení a nejdůležitější mezníky ekonomického myšlení napříč dějinami. Nicméně vzhledem k velké obsáhlosti tohoto tématu byla autorka nucena vybrat pouze ta zásadní fakta, které poskytnou ucelený pohled na danou problematiku v širších souvislostech. Práce tak s pomocí historického vývoje zachycuje nejdůležitější myšlenkové proudy ekonomických směrů a prostřednictvím doložených tezí je utvrzuje, či naopak vyvrací.

Oproti tomu analytická část práce se zaměřuje na fungování vzájemného vztahu ekonomiky a etiky v běžném praktickém životě. Poukazuje tak na skutečný obraz odrážející (ne)vědomí široké veřejnosti o této problematice, který byl získán prostřednictvím vyhodnocení analýzy v rámci dotazníkového šetření v Jihočeském kraji. Následně z dosažených výsledků jsou odvozeny příčiny oddělení, opětovné splynutí a teoretické možnosti syntézy těchto vědních oborů. Na závěr práce autorka souhrnně vyjádřila východiska vedoucí k možnému souladu etiky a ekonomie.

V roce 1994 byl v souvislosti s ekonomikou a etikou osloven v rozhovoru pro Mladou Frontu Dnes bývalý prezident Václav Havel s dotazem, jak by běžnému občanovi vysvětlil svůj názor, že trh se neobejde bez etiky? Odvětil: *„Žádná hra se neobejde bez pravidel, ani volná hra tržních sil. Navíc je zapotřebí, aby hráči pravidla dodržovali. Nejen ta psaná, ale i ta nepsaná. A co jiného je vůle k dodržování pravidel, než etika? Bez etiky trhu nemůže žádný trh fungovat!“*

Zůstává jen otázka, do jaké míry bude brán lidstvem současný postoj ekonomického myšlení, ohledně závislosti etiky a ekonomiky, jako skutečně přínosný. To znamená, aby stávající generace nebrala tento vztah jako pouhý „současný trend“, ale jako významný společenský posun.

2 Literární rešerše

2.1 Vymezení základních definic

Kapitola se zaměřuje na dva nejdůležitější pojmy, které se v této diplomové práci objevují, a to ekonomie a etika. Autorka vybrala jejich základní vymezení a vzájemnou návaznost, jež definovali přední vědci zabývající se touto oblastí.

2.1.1 Ekonomie a ekonomika

Setkáváme se s různými definicemi ekonomie, jako například:

„Ekonomie zkoumá, jak různé společnosti užívají vzácné zdroje k výrobě užitečných komodit a jak je rozdělují mezi různé skupiny lidí“ Samuelson & Nordhaus (2007, p. 23).

„Ekonomie studuje, jak se lidé rozhodují v podmínkách vzácnosti zdrojů a jaký vliv má jejich volba na společnost“ Frank & Bernanke (2002, p. 29).

„Ekonomie pojednává o lidském chování člověka a o tržním procesu“ Holman (2005, p. 1).

Můžeme říci, že ekonomie je věda o lidském jednání, respektive o studii chování jednotlivců, firem, veškerých institucí a vlády, která je zde představována konkrétními činy jednotlivých členů. Souhrnně lze konstatovat, že se jedná o vědu zabývající se nejen podstatou ekonomického chování, ale i zkoumáním jejích principů (Holman, 2005).

Co se týče samotného ekonomického jednání člověka, to je ovlivněno mnohými veličinami, avšak některé z nich nelze objektivně změřit. Z tohoto důvodu není možné ekonomii zcela označit exaktní vědou a nelze tak na ni plně transponovat metody používané v přírodních vědách. Smyslem ekonomie obecně označujeme řešení otázek mající bezprostřední vliv na blahobyt člověka, přičemž v samotném důsledku

má tak tato věda daleko užší vztah k politice, než je tomu u ostatních přírodních věd (Holman, 2005).

V souvislosti s obecným vymezením pojmu ekonomie je nezbytné rozlišit definici ekonomiky. Ekonomikou se rozumí: „každá záměrná hospodářská činnost, která přírodě odnímá její produkty, procesy a energii a která je předává kultuře: buď pro přímou spotřebu lidí či pro další zpracování“ Šmajš (& et al., 2012, p. 45).

Ekonomie tedy vychází z ekonomických teorií, které jsou přímo odvozené z ekonomické praxe (tj. společenské reality), tedy ekonomiky. Těžko oddělíme prosté konstatování ekonomických skutečností od všeobecných teoretických principů ekonomie. Konstatujme tedy, že nemá smysl oddělovat ekonomii od ekonomiky, neboť žádná věda nemá význam, neposlouží-li reálnému životu (Švarcová, 2003).

Ekonomie nepředstavuje pouze vědní obor pro budoucí ekonomy, kteří formují a hodnotí hospodářskou politiku státu. Jejím základním úkolem je připravit každého jednotlivce na vstup do ekonomického života, tj. naučení se ekonomickému myšlení, rozhodování a následnému ekonomickému jednání. Význam ekonomie pro jedince spočívá ve schopnosti hospodaření se svým majetkem a být ekonomicky aktivní (Bílý, 2005).

Ekonomické myšlení lze vymežit dvěma různými přístupy, a to:

- pozitivní ekonomie: zákonitosti prosazující se v ekonomických procesech a chování subjektů;
- normativní ekonomie: propracování konstrukce zdokonalení ekonomického systému a vypracování příslušných doporučení zahrnující i otázky etické a sociální (Blažek, 1996).

Dále v rámci ekonomie existují pro její zkoumání dvě základní roviny, a to:

- mikroekonomie: analýza chování jednotlivých subjektů (jednotlivci, firmy a domácnosti);
- makroekonomie: zkoumání chování ekonomiky jako celku.

Pro komplexní zkoumání ekonomie jako vědy se využívají různé teoretické metody. Za klíčovou se obecně považuje **abstrakce**, která usiluje o objasnění

zákonitostí ekonomických jevů a vyděluje z hospodářské reality její podstatu. Na tuto metodu pak volně navazuje metoda uplatnění **komparace**, tj. srovnání (Blažek, 1996).

Významnou metodou je tzv. **analýza** umožňující myšlenkové dělení celku na jednotlivé části. Právě ty představují samostatné prvky v chápání a poznání ekonomických souvislostí a současně navenek utvářejí jednotlý fungující celek. V ekonomii se čteně využívají také metody tzv. syntézy, indukce a dedukce. **Syntéza** zkoumá ekonomické jevy v rámci celistvého pohledu. **Indukce** naopak spočívá v postupu od jednotlivého jevu až k obecným poznatkům. Význam **dedukce** plyne z myšlenkového procesu, díky němuž z určitých předpokladů logicky vyvodíme závěr (Blažek, 1996).

Se vznikem ekonomie a potažmo ekonomiky jako samostatné vědní disciplíny dochází k neustálému hledání systému, jenž by umožnil efektivně využívat dostupné zdroje. Následně snahou ekonomických subjektů je nalézt ideální ekonomický systém či optimální ekonomické uspořádání dostupných zdrojů.

Ve spojitosti s fungováním ekonomických systémů a ekonomie jako takové se vychází ze tří základních otázek:

- i. co a kolik** vyrábět v dané společnosti;
- ii. jak vyrábět** (tj. využití konkrétních technologií a výrobních faktorů);
- iii. jak rozdělit** vyrobené komodity.

V současné době jsou známy, respektive definovány tyto následující systémy:

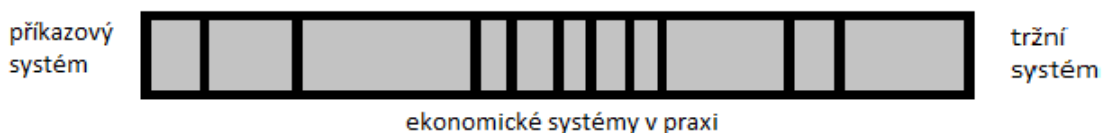
- zvykový systém: založen na dělbě práce v relativně malé skupině, kde fungují kmenové vztahy – náčelník a rada starších rozhoduje na základě zkušeností a zvyklostí přenášených generacemi, členové kmene pracují dle svých možností ve prospěch všech a podíl na vyrobených statcích je určován nepsanými pravidly dle potřeb jednotlivců;
- příkazový systém: založen na rozhodování relativně úzké skupiny lidí, která ve společnosti na základě své moci subjektivně určuje co vyrábět, jak toho docílit a následné rozdělení produktů mezi své členy;

- tržní systém: založen na rozhodování jednotlivců (spotřebitelé a výrobci) na trhu, kde fungují tržní zákony a ty odpovídají na tři základní otázky.

V praxi tyto jednotlivé systémy jsou pro své striktní definice brány jako určité druhy extrémů nesoucí s sebou pozitiva i negativa. Ve skutečnosti se jen velmi ojediněle vyskytne konkrétní systém v jeho čisté podobě; převažuje totiž jejich kombinace a vzájemné prolínání, tzv. systémy smíšené. Z těchto důvodů nelze přímo konstatovat, který z ekonomických systémů je nejlepší a z hlediska etiky nejpříjemnější (Švarcová, 2003).

Následující obrázek číslo 1 Prolínání příkazového a tržního systému v praxi zobrazuje podíl četností a prolínání těchto extrémů – čistě příkazového a tržního systému. Čím se přibližují ke středu, tím více se dostávají do rovnováhy, kde je míra neviditelné ruky trhu poměrně vyvážená s administrativním řízením. Můžeme říci, že střed zobrazení znázorňuje ekonomický systém v praxi.

Obrázek č. 1: Prolínání příkazového a tržního systému v praxi

Zdroj: Švarcová, 2003

2.1.2 Etika

Pojem etika se často zaměňuje se slovem etiketa. Tento rozdíl nejlépe vysvětluje PhDr. Ladislav Špaček v příběhu o zahradníkovi krále Ludvíka XIV., který jako první zavedl pravidla společenského chování. Ta vznikla z podnětu neslušného vystupování šlechtických párů ve Versaille, když každou noc při svých radovánkách zválely pečlivě udržované záhony. Na tento popud nechal král ve svých královských zahradách napíchat po celém trávníku cedulky s pravidly chování, tj. pravidly etikety (Impuls, n. d.).

Samotný původ slova etiketa vychází ze staroněmeckého slovíčka „sticken“ (vyšívat). Z něj se pak vyvinulo francouzské „estiquette“ a odtud česká „etiketa“, čili pravidla společenského chování. Oproti tomu „etika“ představuje nauku o morálce a mravnosti. Tento výraz má základ v řečtině „ethos“. Na rozdíl od etikety je etika úzce spjata s počátky dějin naší kultury a civilizace jako takové (Impuls, n. d.).

Etika má i svůj jazykový prapůvod v podobě latinského ekvivalentu „moralitas“, a to ve slově morálka. S ohledem na četnost užívání pojmů „morálky“ či „etiky“ jistým způsobem je morálka hlouběji zakořeněna v tzv. lidské prapaměti. Toto tvrzení je možné nejlépe doložit na příkladu z každodenního lidského života, kdy právě zakotvenost tohoto pojmu pociťujeme permanentně a tím ho posouváme do samotných pradějin lidstva (kolektiv autorů, 2002, Bílý, 2005).

„Filolog nám sjednotí oba pojmy a ujistí nás, že mají svůj původ ve slově zvyk, mrav, tedy ve zvykovém pojetí práva a lidského chování, které se předává tradicí. Avšak moderní doba vidí spíše etiku i morálku jako souhrn určitých konsenzuálních norem, lidově řečeno, jedná se o normy, na kterých se můžeme domluvit nebo vznikají tichým souhlasem“ odvětil Kardinál Dominik Duka, OP na otázku týkající se odborného vysvětlení pojmů etika vs. morálka. Vezmeme-li v úvahu **etymologický** (tj. vysvětlení pojmu) pohled na danou problematiku, představují etika a morálka synonyma (kolektiv autorů, 2002, p. 29; Bílý, 2005).

A. S. Luknič ve své knize napsal *„Někteří filozofové rozlišují mezi etikou a morálkou, neboť morálka se prý vztahuje k lidskému jednání a hodnotám, zatímco etika se týká studia těchto oblastí. Etika je sice akademickým předmětem, ale v každodenním použití se běžně zaměřuje etické a morální, stejně jako neetické a nemorální.“* Vyjdeme-li z tohoto konstatování, etika je obecně považována za soubor pravidel jednání, tj. teorii morálky za předpokladu, že v tomto modelu morálka vyjadřuje jednání člověka, které je v souladu s jeho svědomím a s morálkou společnosti jako celku (Šroněk, 1995, p. 175).

Existují čtyři základní přístupy pro zmapování různých oblastí etiky:

- **deskriptivní**: popis mravních rozhodnutí a hodnot, které zastávají určité společnosti a které také své činy zdůvodňují;
- **normativní**: zkoumání etických norem, jimiž se společnost řídí ve svém mravním chování;

- metaetika: zkoumání způsobu řeči hovořící o morálce – přemýšlení o tom, jak přemýšlíme o morálce;
- aplikovaná etika: zabývání se konkrétní oblastí lidského života, která přímo vybízí k určitým morálním rozhodnutím (Thompson, 2004).

Za základní úkoly etiky se považují:

- „hledání správného“;
- „dělání dobrého“;
- „jak nejlépe žít“.

Současné pro tyto úkoly existují tři základní přístupy etických teorií:

- nekognitivní: formulace morálních argumentů ve skutečnosti vypovídá pouze o našich pocitech a preferencích;
- relativistický: formulace morálních pravidel a zobecňování situací nemá smysl;
- absolutistický: vytvoření myšlenkového rámce, který umožňuje tvrzení, že je něco vždy správné či nesprávné (Svobodová, & et al., 2011).

S vývojem vědy a v souvislosti s ucelenou definicí pojmu etika se v současnosti v odborné praxi uvádí i její další označení, tzv.:

- ekoetika: tj. vztah člověka k přírodě;
- etika Země: tj. celkové pojetí etiky ve smyslu úcty k životu samému a zároveň k podmínkám jeho udržitelnosti;
- environmentální etika: tj. vztah k životnímu prostředí přírodnímu i umělému;
- ekologická etika: tj. etika o životě na Zemi, tedy „soubor zásad a pravidel, která člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování se vším mimolidským světem“ (Kohák, 2000, p. 16).

Pro potřeby této diplomové práce a její komplexní zpracování autorka vychází ze všech výše popsaných definic pojmu etika a chápe ji tak v jejím nejširším slova smyslu.

2.2 Vztah ekonomie a etiky

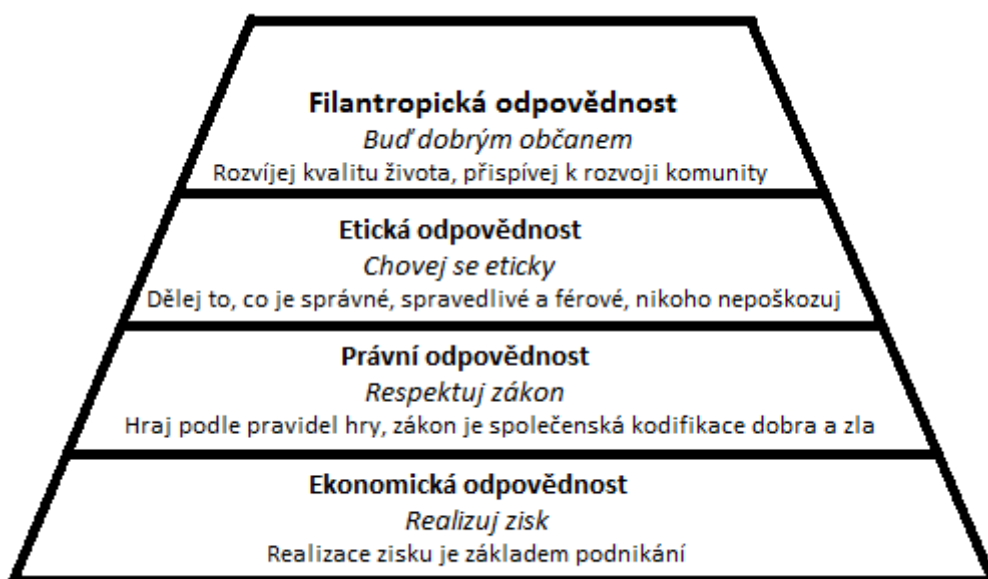
Z předchozí kapitoly, jejímž obsahem bylo komplexní vymezení pojmů - ekonomie vs. ekonomika a etiketa vs. etika, respektive morálka, vyplývá úzká spojitost mezi těmito vědními disciplínami. Pomyslné pojítka lze nalézt z pohledu jejich předmětu zkoumání, tj. v chování či vystupování člověka. Souhrnně tak hovoříme o vědách zabývajících se zkoumáním lidského jednání vyvstávající ze společné historie. Ta je podrobně zachycena v následující kapitole.

Existence jakékoli organizace (tedy i podniku) je závislá na společnosti a jejích pravidlech. Ty se mimo jiné určují prostřednictvím odpovědnosti kterékoli organizace vůči společnosti, tzv. **společenské odpovědnosti** – tj. „*míru, v níž činnost organizace směřuje k ochraně nebo zlepšení společenských podmínek, aniž by tato činnost přímo souvisela s ekonomickými, technickými nebo jinými zájmy organizace*“ Tichá & Hron (2003, p. 8).

V otázce společenské odpovědnosti podniku dochází k rozkolu názoru. Jedna skupina společnosti zastává postoj, že výhradním smyslem podniku je zabývat se pouze takovými činnostmi vztahujícími se přímo k tvorbě zisku. To znamená, že klasický názor interpretuje takovou vizi, v níž by podnik neměl přijímat žádnou jinou odpovědnost, než je generování zisku. Naopak soudobý přístup je rozšířen o myšlenku důležitosti podniku ve společnosti včetně jeho vlivu na ní. Z toho tedy plyne i společenská zodpovědnost podniku vůči společenskému blahu, zejména pak jeho udržení a rozvoj (Tichá & Hron, 2003).

Grafické znázornění stanovisek protichůdných názorových proudů je zachyceno v obrázku číslo 2 Pyramida společenské odpovědnosti. Původní názor – klasický - je zastoupen v dolní polovině pyramidy, a to ekonomickou a právní odpovědností. Současný – soudobý – názor vychází z toho klasického a představuje rozšíření o odpovědnost etickou a filantropickou. Z obrázku je zřejmé, že klasikové uznávají pouze odpovědnost za tvorbu zisku (tzv. základ podnikání) a tu ze zákona danou. Oproti tomu současný přístup zahrnuje nepodmíněnost zákonem i neziskovost, jež vzniká v krátkém období (Tichá & Hron, 2003).

Obrázek č. 2: Pyramida společenské odpovědnosti

Zdroj: Tichá & Hron, 2003

Z historického ohledu lze říci, že pojem „společenská odpovědnost podniku“ je nový a poměrně mladý koncept, jenž postupně nahrazuje výraz „etika podnikání“. Při zvolení jakéhokoliv odborného termínu pro danou problematiku, stále se jedná o chování, fungování a činnosti firmy, přičemž hlavní předpoklad vychází vždy z plnění právních požadavků (Dytrt, & et al., 2006).

V současnosti jsou popsány i odpovědnosti jsoucí nad právní rámec, tzv. odpovědnosti dobrovolné. Ty jsou interpretovány v oblasti:

- ekonomické: tj. podnikatelský kodex;
- sociální: tj. rozvoj lidského kapitálu;
- environmentální: tj. zlepšování environmentálního profilu;
- relevantní komunity: tj. být dobrý soused (Dytrt, & et al., 2006).

Podnikatelské prostředí vyžaduje neustálé přizpůsobování se měnícímu se vývoji světové ekonomiky, který je úzce spjatý s rozvojem vědy a techniky. Spojíme-li tedy tento vývoj, zejména v jeho negativní formě s podnikovou etikou, získáme tak přímou úměru v chování mezilidských vztahů. Prvotní projevy můžeme zaznamenat

v komunikaci mezi podnikatelskou a veřejnou či správní sférou. V další fázi pak negativně ovlivní celé ekonomické a sociální prostředí. Proto v posledních letech se za klíčovou prioritu podniku považuje uplatňování tzv. **podnikatelské etiky**, na níž se podílejí i zaměstnanci. Jejich hlavním nástrojem je snaha o vytvoření a především zachování dobrého jména firmy, a zároveň svou prací se podílejí na požadovaném rozvoji ekonomiky (Dytrt, & et al., 2006).

Nedílnou součástí při tvorbě podnikatelské etiky představuje i tzv. **partnerská spolupráce** všech zúčastněných subjektů. Jedná se o kreativní uplatňování etiky v rámci manažerských pozic se zaměřením na rozvíjení subsystému: morálky, kreativity a komplexního řízení vývoje měřitelných ekonomických jevů, sledování a ovlivňování vývoje neměřitelných vlastností podnikových jevů, analyzování míry vzájemného ovlivňování kvalitativních a kvantitativních vlivů a další (Dytrt, & et al., 2006).

Etika v podnikání (anglicky **business ethics**) se považuje za jednu z tzv. **aplikovaných etik**. Jedná se o takové etiky, které se též zaměřují na lidské počínání, avšak její účastníci ve většině případů nepoužívají statut profesionálů, jako tomu je například v etice lékařské či právní (Šroněk, 1995).

Američané Ferrell a Fraedrich ve své knize Business Ethics konstatují, že „*etika podnikání zahrnuje morální zásady a normy, které usměrňují chování ve světě podnikání. Zda specifické chování je správné nebo nesprávné, etické nebo neetické, často určuje veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků, zájmových skupin a podnikatelských organizací a také prostřednictvím osobní morálky a hodnot jednotlivců.*“ Češka Marie Bohatá podnikatelskou etiku definuje jako „*reflexi etických principů do veškerých podnikatelských činností zahrnujících individuální, korporativní a společenské normy a hodnoty. Tato reflexe se může týkat základních idejí, rozhodování, ale i specifických oblastí, jako např. marketing, finance, pracovní vztahy, ochrana životního prostředí atd.*“ Souhrnně lze tedy podnikatelskou etiku chápat jako implementaci obecných etických principů na podnikání a jeho jednotlivé aspekty, přičemž si klade základní filozofickou otázku – co je dobré či špatné. Zároveň za hlavní úkol etiky v ekonomice můžeme označit hledání rovnováhy mezi ekonomickými zisky a společenskými důsledky (Šroněk, 1995, p. 174).

Pro úplné definování vztahu ekonomie a etiky je nezbytné zmínit i tzv. **hospodářskou kriminalitu**, jež existuje od počátku historie lidstva. Jedná se o takové ekonomické činnosti, které označujeme jako nezákonné či škodlivé. Tyto nežádoucí ekonomické aktivity ostře sledují všechny vyspělé země a dají se souhrnně zohlednit do dvou základních rozdělení:

- šedá ekonomika: jedná se o takové ekonomické činnosti, které porušují běžné etické a morální normy společnosti, přičemž jsou na hranici zákona a jsou obtížně prokazatelné, respektive právně postižitelné (například podplácení, které narušuje hospodářskou soutěž);
- černá ekonomika: tj. ekonomické činnosti porušující jak zákony dané země, tak i mezinárodní legislativu a jsou trestně postižitelné (například krádeže, padělání peněz, daňové úniky či organizovaný zločin) (Švarcová, 2003).

Od založení jakéhokoliv ekonomického subjektu je jedním z hlavních úkolů všech zainteresovaných osob eliminace nežádoucích aspektů ekonomiky. Avšak prvotní impulz spočívá v seberealizaci, tedy v realizaci změny u každého jednotlivce, neboť díky tomu lze docílit kardinální změny v chování organizace jako celku. Tzv. **inovace lidských zdrojů** či **inovace managementu** je klíčová součást nejen v rámci ekonomického růstu firmy, ale může dlouhodobě představovat konkurenční výhodu. Z tohoto důvodu by si měl každý podnik své zaměstnance vychovávat, informovat a neustále zdokonalovat. Nesmí opomíjet potřeby samotné firmy, ani potřeby svých zaměstnanců (Dytrt, & et al., 2006).

Pro dosažení kompletní úspěšnosti změn podnikatelské etiky byla vytvořena tzv. „**systémová příprava k inovaci managementu organizace**“. Ta představuje obecně stanovený postup, jenž je vypracován pro všechny podnikové úrovně a je účelově rozdělen do jednotlivých fází, které musí být postupně zrealizovány (Dytrt, & et al., 2006).

Konkrétní definice a postupy v rámci této přípravy jsou znázorněny v tabulce č. 1 Systémová příprava k inovaci managementu organizace.

Tabulka č. 1: Systémová příprava k inovaci managementu organizace

Manažerská etika 	- morálka pracovníků:	zásady obecné morálky, respektování zákonných a společenských norem, vnitřní přesvědčení o významu morálky, sebevýchova v morálních postojích
	- erudice:	kvalifikace, systém celoživotního vzdělávání, kreativita, strategické myšlení, stimulace-motivace, duševní hygiena
	- aplikace:	aplikace morálky a erudice v praxi, dodržování zásad manažerské etiky všemi pracovníky, analýza úrovně a přínosu manažerské etiky
Inovace managementu		
Sociální odpovědnost 	- etická aplikace:	aplikace leadershipu do managementu firmy, zodpovědnost personálních útvarů za výběr, vzdělávání, motivaci a stabilizaci pracovníků, pravidelné konzultace pracovníků a plánování kariérního programu, péče o růst odbornosti a identity, ekologické chování firmy
	Inovace mezilidských vztahů	
Dobré jméno firmy	- strategie, taktika:	inovace do chování v ekonomickém okolí, do dodavatelsko-odběratelských a mezilidských vztahů
	Inovace do goodwillu firmy či instituce	

Zdroj: Dytrt, & et al., 2006

2.3 Historický vývoj ekonomie a etiky

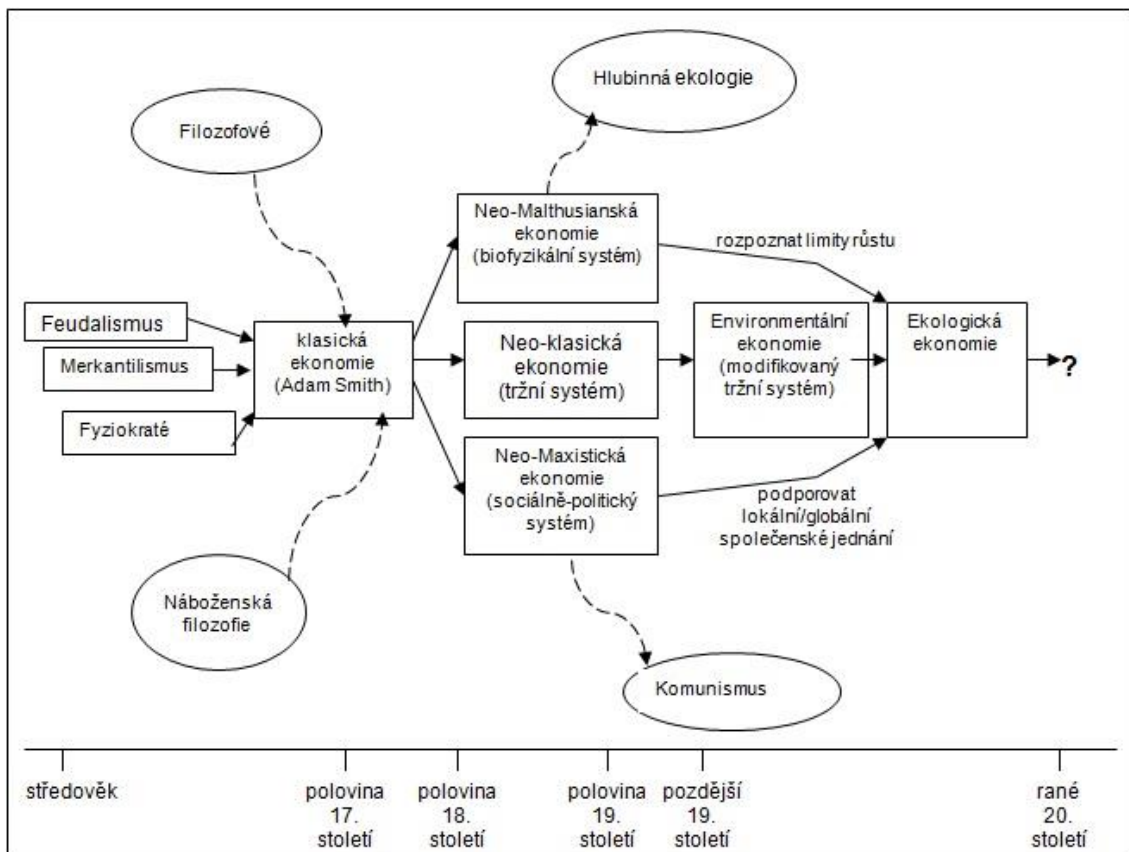
Z historického hlediska je ekonomie jako samostatný vědní obor poměrně mladá disciplína, neboť původně byla součástí mravních věd a teologie. Prvotní ekonomické učení se vyznačovalo svou nesystematičností, ale zároveň svou přesnou účelností orientovanou na praktické potřeby (Šroněk, 1995; Švarcová, 2003).

Až v 18. století jsou písemně zaznamenány základy ekonomie, a to ve spojení se skotským ekonomem Adamem Smithem. Avšak již ve Starověku se vztahem morálky a ekonomických činností zabýval nejenom Aristoteles (Šroněk, 1995; Švarcová, 2003).

Co se týče podnikatelské etiky, k prvním uceleným definicím dochází až v 70. letech 20. století. Důvod pro vytvoření této samostatné vědní disciplíny byly narůstající tlaky za společenskou odpovědnost podniků a podnikání. Konkrétně se jedná o podnikatelsko-ekonomické skandály, nedostatečnou ochranu spotřebitele, poškozování životního prostředí, daňové úniky či podvodné machinace (Šroněk, 1995; Švarcová, 2003).

Komplexní a přesný přehled ekonomických úvah od počátku lidstva po současnost chronologicky zachycuje obrázek číslo 3 Vývoj ekonomických teorií, jehož součástí je i vývoj jednotlivých stylů a ekonomického myšlení. Všechny zmíněné ekonomické teorie v daném obrázku jsou podrobně popsány v následujících podkapitolách. Na obrázku je zřejmé, že počátek ekonomických teorií se datuje již od středověku. Přes feudalismus, klasickou ekonomii a její odnože, environmentální ekonomii se dostáváme k ekologické ekonomii. Otázkou zůstává, kam se ekonomické teorie budou vyvíjet nyní.

Obrázek č. 3: Vývoj ekonomických teorií

Zdroj: Daly & Farley, 2004

2.3.1 Počátky historie ekonomického myšlení

Jedno staré přísloví říká, že *poznání minulosti napomáhá přinést užitek v současnosti*. Lze jej interpretovat i na ekonomické myšlení, které má své kořeny v antickém Řecku a ve středověké filozofii scholastiků. Z historie víme, že i ty nejstarší starověké říše se vypořádávaly s hospodářskými problémy, zaváděly vysoký stupeň dělby práce a rozvíjely obchod pomocí směny včetně zahraničí (Kvasničková, & et al., 1999).

V raném starověku (cca 2000 př. n. l.) Asyřané a Babyloňané měli vypracovanou rozsáhlou vojenskou a administrativní organizaci, znali úvěr i bankovnictví a dokázali sepsat právní systém – tzv. **Chamurapiho zákoník**. Například jsou také dochovány zprávy o ekonomických problémech starověkého Izraelského státu zapsaných ve **Starém zákoně** (Kvasničková, & et al., 1999).

Již velký učitel **Konfucius** (znám také jako **Kung fu Ce** 551 – 478 př. n. l.) se zajímal o ekonomické otázky převážně z etického hlediska. Významnou měrou pro základ etických pravidel přispěl svými díly, v nichž popisuje tehdejší systém ekonomické politiky i charakter společnosti (Kvasničková, & et al., 1999).

2.3.2 Starověk a středověk

Prvopočátky ekonomického myšlení nás zavádějí do dob starověkých říší počínaje starověkou Mezopotámií (tj. Asyřané, Babyloňané). Z tohoto historického období se dochovaly ve spisech první zmínky o ekonomickém myšlení – chápání a rozhodování. Následně antické Řecko a Řím zformulovaly základní ekonomické směry. Dokonce antičtí filozofové definovali určitý model tamní ekonomiky orientované na naturální hospodářství, a zároveň odsuzovali zisk a lichvu, neboť v té době byly považovány za něco nevhodného až škodlivého. Etika zde vystupovala jako způsob lidského života. Období starověku a středověku se vyznačuje značnými problémy ve vlastnictví. Došlo ke vzniku jakési paralely v ekonomii, kdy jedni jsou odděleni od přírody a ti druzí jsou s přírodou spjatí – později označování jako fyziokraté. Ve vrcholném starověku řečtí filozofové helénistického období zásadně ovlivnili křesťanské myšlení tak, že samotní křesťané začali posuzovat některé ekonomické jevy a vztahy a následně je začleňovat do svých systémů (Holman, & et al., 2005, Kvasničková, & et al., 1999, Thompson, 2004).

Platon (původně Aristokles, 427 – 347 př. n. l.) je známý pro svou utopii ideálního státu ve spisu *Republika*, kde: opovrhne obchodníky a řemeslníky, neboť obchod vychovává ke lži, zdůrazňuje spravedlivou distribuci statků a vysvětluje vznik dělby práce a peněz. Stát má podle něj absolutní moc v rozhodování o výrobě a následném rozdělování, což je v podstatě komunistické uspořádání společnosti. Zároveň Platón zaujímal takový postoj (oproti komunistickému myšlení), v němž konstatuje, že veškeré činnosti musí podléhat rozumovým a etickým hlediskům. Platón není jen významný ekonom své doby, ale i filozof. Základ jeho filozofického myšlení a současně jeho nejznámější spis se nazývá *Ústava* a je napsaný ve formě

sokratovského dialogu zabývající se představou spravedlnosti a ideje dobra (Holman, & et al., 2005, Kvasničková, & et al., 1999, Thompson, 2004).

Aristoteles (384 - 322 př. n. l.), též označovaný jako otec věd, svými ekonomickými a filozofickými myšlenkami výrazně ovlivnil následný vývoj kulturních dějin. Dle něj život směřuje k blaženosti jako k dobru či štěstí. Většina jeho tezí se zachovala ve spisech *Politika a Etika Nikomachova*. V nich vysvětloval kardinální otázky definující hodnoty, ceny a peníze. Zabýval se také spravedlivou odplátou, která vznikne v důsledku směny. A rozeznával pojem **ekonomika** (tj. přípustné získávání majetku pro normální domácí a státní život) a pojem **chrematistika** (tj. umělé a nemravné nabývání bohatství).

V období scholastiků (schola – označení pro tehdejší církevní školu) a počátku renesančního myšlení nejvíce ekonomické myšlení ovlivnil **Tomáš Akvinský** (1225 – 1274). Vystudovaný učitel Pařížské univerzity se proslavil svou pedagogickou činností vycházející z křesťanské tradice. Dokonce kniha *Summa theologica*, v níž se Akvinský pokouší o spojení Aristotelovy filozofie a křesťanské teologie, se stala po Bibli nejcitovanějším teologickým pramenem tehdejší doby. Ve svých spisech se věnoval lidskému konání, úvahám o spravedlnosti (kterou označoval jako hlavní lidskou ctnost), problémům plynoucích při tvorbě spravedlivé ceny a peněžnictví, dokonce podložil racionálními základy tehdejší křesťanskou etiku (Holman, & et al., 2005, Kvasničková, & et al., 1999, Thompson, 2004).

Křesťanská etika vycházela ze dvou zcela odlišných přístupů:

- etika založená na autoritě: principy a duchovní podmínky interpretuje církve z Bible;
- etika vycházející z přirozeného zákona: Aristotelovy myšlenky o účelovosti každé věci, která se prolíná při utváření a naplňování dobra, o němž bezvýhradně usiluje lidský rozum.

Co se týká **souladu církve a ekonomického myšlení**, dochované historické prameny potvrzují, že i ve 14. století neutuchá úsilí o tuto vzájemnou harmonii. Zejména v literatuře se nejvýrazněji projevovala snaha o sladění názorů na peněžnictví

a obchod s církevními dogmaty. Dokonce jde o dominanci Písma v ekonomické praxi, kde je mnoho ekonomických zmínek, např. o lichvě. Avšak nástup renesance nenávratně oddělil vědy a filozofie od teologie, díky čemuž se tak ekonomické myšlení začalo ubírat novými směry (Holman, & et al., 2005, Kvasničková, & et al., 1999, Thompson, 2004).

2.3.3 Adam Smith a jeho následovníci

Na přelomu 16. a 17. století vznikla první buržoazní ekonomická teorie **merkantilismus**. Merkantilistické myšlení prosazovalo ekonomický nacionalismus, jenž definitivně oddělil filosofii od ekonomie. Merkantilisté za bohatství země považovali peníze a drahé kovy a tím kladli důraz na obchod. Oproti tomu kameralisté považovali za hlavní zdroj národní bohatství, tj. zemědělskou výrobu. Tento názor zastávali i fyziokraté.

Od 2. poloviny 17. století dochází k zásadnímu průlomů nahlížení na ekonomii jako samostatného vědního oboru. Vzniká tzv. **Klasická škola** se středem zájmu v politické ekonomii, která spočívala ve zkoumání tvorby a rozdělování bohatství, hledání teorie hodnoty a rozdělování. Avšak tzv. „Velká hospodářská krize“ v roce 1930 znamenala pád této klasické ekonomie.

Adam Smith (skotský ekonom, 1723 – 1790) a jeho kniha *Bohatství národů* představuje základ klasické ekonomie. Toto dílo odhaluje příčinné souvislosti, jak dosáhnout bohatství, a jaké jsou pohnutky v jednání lidí označovaných jako ekonomičtí hráči. Podrobný rozbor díla rozeznal i prvky morální filosofie – v rámci ekonomické konkurence jedná jednotlivec ve vlastním zájmu. Ovšem to automaticky neznamená špatné chování z morálního hlediska, protože ve výsledku zvyšuje blahobyt všech zainteresovaných osob – tzv. **etika neviditelné ruky trhu**. *Bohatství národů* představuje první komplexní základ pro počátek politické ekonomie. Smith se nechal inspirovat fyziokraty, a zároveň vycházel z předpokladu, že lidé chtějí žít čím dál lépe. Je autorem teorie neviditelné ruky trhu a tzv. absolutní výhody. Jeho knihou byli a jsou inspirováni

většina autorů ekonomie. Již v roce 1759 (tj. před vydáním svého stěžejního díla) proslul A. Smith, jako představitel empirické etiky (neboli etika sympatie), svým filozofickým pojednáním o mravním vystupování s názvem *Teorie mravního citu*. Tento spis navazoval na osvícenskou tradici a předmětem zájmu bylo pátrání po původu mravního souladu či nesouladu (Buchholz, 1989, Holman, & et al., 2005).

David Ricardo (britský ekonom, 1772 – 1823) byl dalším pokračovatelem a průkopníkem klasické ekonomické teorie, jenž proslul dílem *O principech politické ekonomie a zdanění*. V této knize definuje pojmy, jako jsou například teorie komparativní výhody, diferenciální renty a teorie mezd. Jeho snaha spočívala v hledání zákonitostí rozdělování produktu mezi jednotlivé společenské třídy mající zásadní vliv na ekonomický růst. Pro podklady svých tvrzení používal abstraktní modely (Buchholz, 1989; Holman, & et al., 2005).

Alfréd Marshall (britský ekonom, 1842 – 1924) byl první, kdo otevřel samostatný kurz ekonomie. Ten se v roce 1903 uskutečnil v anglické Cambridge. Marshall je považován za zakladatele marginalismu, v rámci něhož zformuloval tzv. zákon poptávky, zákon klesající mezní užitečnosti a dlouhodobou rovnováhu trhu za existence nulového ekonomického zisku (Buchholz, 1989, Holman, & et al., 2005).

2.3.4 Utilitarismus a myslitelé 17. a 18. století

Vezmeme-li v úvahu předchozí filozofy/ekonomy, až doposud nedokázali s určitou mírou jistoty odpovědět na základní otázky ohledně zrodu morálky a její následné udržitelnosti. Do této doby byla etika výrazně ovlivněna křesťanstvím.

Během 17. a 18. století myslitelé dospěli k závěru, že morálka je založena více na citu než rozumu, avšak s jistotou podstatu morálky včetně otázky udržitelnosti definovat nedokázali. Pouze poukázali na fakt, že díky smluvním ujednáním uzavřených mezi lidmi lze morálku určitým způsobem vyjádřit a následně udržovat ke vzájemnému lidskému prospěchu.

V tomto období se ustanovil termín „utilitarismus“, který je jedním ze základních přístupů etického myšlení, tj. etické teorie. **Utilitarismus** je filosofický

a etický směr hledající blaho a užitek. Pro myslitele spadající do této kategorie bylo typické, že se vyznačovali svými protichůdnými názory.

Thomas Hobbes (anglický filozof, 1588 – 1679) prosazoval postavení etiky na smluvní dohodě mezi jedinci a vládcem. Varoval před potenciální hrozbou životního chaosu v důsledku každodenního střetu zájmů přirozených práv všech a vládcovou zákonnou mocí. Důvody pro hrozící obavy uvedl ve své knize *Leviathan*, v níž popisuje morálku jako otázku vášní a jednání lidí, které je založené na emocích (Thompson, 2004).

Anglický filozof **John Locke** (1632 – 1704) vycházel z myšlenek Hobbese a na dané věci měl stejný pohled. Tento vědec položil základy ekonomicko-etického vědění a současně se ztotožňoval s Hobbesovými teoriemi, o které se opíral. Přesto jeho největší přínos spočívá ve stanovení ucelených zásad, jež tvoří základy dnešní moderní demokracie. Zdůrazňoval, že i vládce podléhá daným zákonům své země a vrchol byrokratické pyramidy tvoří státní instituce představující konečnou autoritu (Thompson, 2004).

Ve spojení etiky a lidské ohleduplnosti i **David Hume** (skotský filozof, 1711 - 1776) věřil více citové stránce než rozumu. Tuto domněnku vysvětloval tím, že touhy jsou hnacím motorem našeho jednání. Následně po opadnutí prvotních emocí nastupuje rozum, jenž vášním sděluje, do jaké míry budoucí jednání povede ke štěstí. Apeloval tak na to, že základ etiky má vycházet z očekávaných výsledků jednání (Thompson, 2004).

Francouzský filozof **Jean-Jacques Rousseau** (1712 – 1778)razil teorii, že lidské jednání je ovlivněno dvěma primitivními emocemi – pudem sebezáchovy a obecným odporem vůči utrpením ostatních. Proslavil ho jeho výrok: *Vidím člověka zrozeného ve svobodě a všude na něj čekají jen okovy*. Též se zabýval smyslem morálky, kterou definoval jako důsledek svědomí jedince a jeho následná realizace probíhající ve společenském kontextu (Thompson, 2004).

Za zakladatele obecné formulace utilitarismu (tedy nejrozšířenější a nejvlivnější etické teorie) je považován **Jeremy Bentham** (britský právník a reformátor, 1748 - 1832). Tento filozof se intenzivně zajímal o sociální podmínky v prostředí tehdejších nemocnic a věznic. Definoval tzv. princip užitečnosti, jehož smyslem

je mravní rozhodování vedoucí k co největšímu blahu lidí a k co největšímu počtu lidí (Thompson, 2004).

Nejznámější dílo anglického politického ekonoma **Johna Stuarta Milla** (1806 - 1873) se jmenuje *Principy politické ekonomie* zabývající se zkoumáním ekonomických metod. Střed zájmů spočíval ve studii sociálních jevů a ve zpochybňování tzv. neviditelné ruky trhu, která dle Milla byla nástrojem pro rozdělování výrobků mezi lidi. Svými teoriemi docílil rozvoje ve zkoumané problematice a zformuloval tak ideální dokonalou utilitaristickou morálku prostřednictvím dvou tvrzení - miluj svého bližního jako sebe samého a sebeobětování má pozitivní úlohu (Thompson, 2004).

Naopak s těmito výše zmíněnými názory se neztotožňovali někteří myslitelé například **Friedrich Wilhelm Nietzsche** (německý filosof, 1844 – 1900) či **Jean – Paul Sartre** (francouzský spisovatel, 1905 – 1980). Svými bádáními dospěli k závěru, že etika se vytváří z našich rozhodnutí (tj. rozumového jednání) v rámci vývoje konkrétního jedince (Thompson, 2004).

Stejný postoj zaujímal i významný německý filosof **Immanuel Kant** (1724 - 1804), jenž zcela vyloučil etickou teorii založenou na pocitové stránce. Byl hluboce přesvědčen, že etika je ovlivněna pouze čistým praktickým rozumem, tedy etika spočívající v racionalitě člověka. Výrazně upozorňoval na udržení míru pro zachování globálního obchodu (Thompson, 2004).

2.3.5 Moderní dějiny

S počátkem 19. století se začaly formovat nové specifické myšlenkové směry, které doposud stály mimo středy badatelských zájmů. Moderní doba umožnila rozmach dvou hlavních názorových proudů – **kapitalismu** (tj. ekonomický systém vyznačující se soukromým vlastnictvím výrobních prostředků s cílem dosažení zisku) a **socialismu** (antikapitalistické hnutí spočívající ve společném vlastnictví a společenské rovnosti). S rostoucími vlivy těchto směrů začaly sílit i slovní střety jednotlivých zastánců a odpůrců. Výsada socialistů spočívala v kolektivním vlastnictví. Opírali se o svá

tvrzení, že soukromé vlastnictví způsobuje morální úpadek společnosti a jeho důsledkem nastala „Velká hospodářská krize“.

Nejvýraznější ekonom své doby byl **Karl Heinrich Marx** (německý filosof, 1818 - 1883). Proslavil se svým učením, tzv. **marxismem**, které následně zcela ovlivnilo kompletní komunistické hnutí. Jeho celoživotní snaha spočívala v úplném odstranění soukromého vlastnictví, neboť se vzhledl v ideálu říkajíc, že *všechno je všech a všichni jsou si rovni*. Dále konstatoval, že kapitalismus zapříčinil morální úpadek společnosti. Tyto a mnohé další myšlenky sepsal ve svých dílech, jako jsou například *Komunistický manifest* a *Kapitál* (Holman, & et al., 2005).

Vedle nově vzniklých ekonomicko-myšlenkových směrů se do popředí prosadila i tzv. Německá historická škola založená v 1. polovině 19. století. Její nejvýraznější osobností byl německý ekonom a sociolog **Max Weber** (1864 – 1920). Byl zastáncem kapitalismu a jeho dílo *Protestantská etika a duch kapitalismu* představuje jedinečný podklad pro následující vývoj ekonomie. Ve svém díle řešil podstatu kapitálu v souvislosti se změnou společnosti. Největší posun byl ve vnímání podnikatelského zisku, obchodu a spojení morálky s podnikáním. Vytvořil tzv. chápající sociologii, která spočívala v morálním posouzení stávajícího stavu (Holman, & et al., 2005).

John Maynard Keynes (1883 – 1946) byl zakladatelem tzv. **keynesiánství**, opak klasické ekonomické teorie, a tím ovlivnil vývoj nejen hospodářské politiky. Tento anglický ekonom prosazoval intervence státu do ekonomiky v podobě měnové a rozpočtové politiky. Keynes upřednostňoval kapitalismus před socialismem (Holman, & et al., 2005)

2.3.6 Zelená ekonomie

S vývojem vědění lidstva dochází v 1. polovině 20. století k novým názorovým postojům i na poli ekonomie. Díky novátorským myšlenkovým trendům zcela zaniká význam etiky v národních hospodářstvích. Ekonomové konstatují, že etika není základ ekonomie a začínají prosazovat tvrzení, že smysl etiky je pouze při vyjadřování preferencí a příkazů jednotlivce. Důležitým faktem je i skutečnost, že do této doby

se lidé příliš neohlíželi na způsob využívání přírodních zdrojů a nedbali možnosti (ne)vyčerpatelnosti jejich zásob. Vše se změnilo až se vznikem ekologické či environmentální ekonomie - tzv. **Zelené ekonomie**, kdy došlo k razantnímu posunu v nahlížení na ekonomii, respektive přechodu v ekonomickém myšlení.

Prvotní spouštěč pro potřebu vytvořit nový ekonomický proud s ohledem na ekologii byla ekonomická a společenská reakce na světové události v 70. letech 20. století – obzvláště na tzv. **ropný šok** (tj. poptávka po ropě převyšila její nabídku). Následné měnící se klima planety a provázanost světových trhů, které zapříčinily globální finanční ekonomickou krizi v letech 2008 – 2009, byly dalšími výraznými impulzy mající vliv na založení zelené ekonomie. Jejím smyslem je tak udržovat hospodářský růst bez jakéhokoliv poškozování životního prostředí.

Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie dle zákona o životním prostředí¹.

Zelená ekonomie má dvě základní roviny zaměření – **environmentální** dohlížející na sociální problémy a **ekologickou**, která dbá na soulad společnosti a přírody v rámci udržitelného rozvoje. Obecně lze hlavní vizi Zelené ekonomie shrnout do motto: „*Zelená ekonomie – nová cesta planety v 21. století, ve kterém jdou ruku v ruce ekonomie, ekologie i sociologie*“.

S implementací zelené ekonomie do hospodářství došlo i k navrácení zájmu o etiku jakožto nedílnou součást ekonomie. Dnes jsou tyto dvě veličiny považovány za základní principy fungujícího a ekonomicky prosperujícího státu. Ze Zprávy o životním prostředí z roku 2013 vyplývá, že se negativní vliv ekonomiky na životní prostředí České republiky mírně snížil, a to hlavně díky snížení tlaků v sektorech energetiky, zpracovatelského průmyslu a dopravy. Nejvíce tak zůstává značný negativní vliv domácností na životní prostředí (Ekologická stopa, n. d.; Ministerstvo životního prostředí, n. d.).

Z národního průzkumu byly publikovány pozitivní i negativní zjištění týkající se životního prostředí. Dlouhodobě se zvyšuje podíl ekologicky obhospodařované zemědělské půdy, a to díky rostoucí finanční podpoře. Rozvíjí se trh

---

¹ Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

s biopotravinami vzhledem k rostoucímu trendu zřizování ekofare. Naopak se vůbec nezlepšuje kvalita ovzduší na území ČR vzhledem k opakovanému překračování emisního limitu pro suspendované částice, benzo(a)pyren a přízemní ozon (Ministerstvo životního prostředí, n. d.).

2.4 Současná situace ekonomie a etiky

Minulost nám umožňuje vytvářet současnost, a tak z poznatků našich předků se můžeme nejen poučit, ale i předvídat různé situace včetně těch ekonomických. Održením etiky od ekonomie došlo k poškozování životního prostředí, k podvodným machinacím a k dalším skandálům. Postupem času došlo k opětovnému spojení etiky a ekonomie v rámci etiky v podnikání.

Co se týče počátku 21. století s ohledem na podnikatelskou etiku, je ve znamení skepse. Vůči obsahu etiky a jejímu významu převládají názory, které ji značně přehlížejí. Na základě těchto skutečností byly odbornou veřejností zpracovány následující závěry:

- nedostatečné povědomí o tom, jaký obsah a jaké místo má etika v managementu a v ekonomice vůbec;
- v čem spočívá přínos etiky;
- manažeři se obávají uplatňovat manažerskou etiku, neboť se obávají potenciálních komplikací v rámci životního stylu;
- ekonomické okolí nemá s manažery dostatek trpělivosti;
- pro rozhodování potřebují manažeři komplexní informace;
- manažeři si myslí, že na vše musí stačit sami a nejsou si jisti, že se jim etika vyplatí;
- přetrvává pocit morálního tlaku, který snižuje produktivitu a zhoršuje pracovní prostředí;
- nedořešené etické problémy mají následky pro dotčené osoby včetně finančních ztrát pro zainteresovanou organizaci (Dytrt, & et al., 2006).

V dnešní době narůstá trend „**návrat ke kořenům**“ - rostoucí snaha opět začít dbát na dávno zformulované obecně platné principy etického chování, od kterého se v posledních letech upustilo. V praxi to vypadá tak, že jsou ze strany národní legislativy kladeny požadavky na vytvoření norem, které by měly tyto principy znovu hlouběji aplikovat do společenských aspektů života. Ovšem při těchto implementacích nesmíme zapomenout na kulturní kontexty a historický vývoj zeměpisných poloh konkrétních států, neboť co je pro jeden region únosný, nemusí být i pro ostatní a naopak. Tedy konkrétní stát či region by měl předně vycházet ze svého historického a kulturního vývoje. Společnost by měla sledovat své nedostatky a ty transformovat na přijatelná etická chování (Dytrt, & et al., 2006).

Implementace etiky probíhá zejména prostřednictvím teorií, ale může se též aplikovat v různých formách. Je však nutné zdůraznit, že etika sama o sobě vytváří hodnoty jak samostatné, tak abstraktní a lze je uplatnit ve všech společenských oblastech včetně té podnikatelské (Dytrt, & et al., 2006).

Bohužel existuje i ta část obyvatelstva považující (a která stále požadovat bude) pravidla společenského jednání za historický přežitek. Tito lidé vycházejí z principu *co je komu do toho, jak se chovám k ostatním nebo jak vypadám*. Jejich chování je tedy v určitých situacích společensky a eticky neakceptovatelné a smutnou skutečností je fakt, že tito lidé preferují to samé i u svých blízkých. Výsledek tohoto jednání se následně odráží v obtížné komunikaci a v jednání s nimi. S podobnými názory se můžeme setkat i u osob činných v ekonomické sféře (Šroněk, 1995).

2.4.1 Česká republika a podnikatelská etika

V České republice byl po sametové revoluci v roce 1989 vývoj podnikatelského prostředí výrazně ovlivněn privatizací, zejména působením investičních fondů, vzdělaností a etickými zásadami. Účast investičních fondů, do té doby neznámého regulátoru trhu, byla rozhodující pro rozsáhlé ekonomické reformy, avšak ty se neobejdou bez nákladů. Tyto náklady mají podobu ekonomickou, sociální, politickou a etickou. Privatizace nevyhnutelně způsobí prudké zvýšení nezaměstnanosti (nejvíce v oblasti těžkého průmyslu), nerovné rozdělení bohatství a změnu chování podnikatelských subjektů.

V devadesátých letech se vydávaly prognózy plné optimismu a doporučení investičních příležitostí – setkáváme se zde však s ne/etickým jednáním analytiků, kteří podleli hospodářskému boomer. Byly tyto doporučení opravdu výhodné? Nebyly výhodné jen pro finanční instituce, v jejichž prospěch byly doporučení učiněny? Ve všech podnikatelských aktivitách nacházíme působení člověka a jeho jednání může být jak etické tak i neetické. V této době však ekonomická teorie odmítá aktivní úlohu lidského faktoru v podnikatelském prostředí, protože trh má svou samoregulační schopnost.

Postupná globalizace a propojování národních ekonomik přinesly potřebu netržního rozhodování. V praxi se to projevuje principy demokracie a ochranou všech účastníků trhu. Člověk, jako prvek trhu, zde působí jako iniciátor, tvůrce, regulátor, ale i destruktor všech ekonomických procesů v tržní ekonomice. Etický přístup v rozhodování a řízení se projevuje v postavení státu, kde vystupuje jako rozhodovací a regulační autorita. Dle vlivu státu se projevují dopady chybných i pozitivních rozhodnutí (Dytrt, & et al., 2006).

Problematika týkající se podnikatelské etiky je v České republice poměrně nová oblast pro odborná bádání. Na některých vysokých školách se začala vyučovat teprve od roku 1992 a o dva roky později vzniklo v Národohospodářském ústavu Akademie věd pracoviště *Společnost pro etiku v ekonomice*.

Téhož roku se konala konference s názvem *Byznys a etika*, kde firma Gabal Analysis and Consulting prezentovala výsledky svého výzkumu týkající se stávající úrovně podnikatelské etiky v České republice.

V následujících letech pak v českých podnicích proběhla rozsáhlá analýza etických zkušeností v rámci obchodních vztahů mezi domácími a zahraničními obchodními společnostmi. Výsledky byly následně prezentovány v roce 1995 a poukázaly na velmi nízkou úroveň etiky v podnikání. Za hlavní příčiny byly označeny některé negativní a neetické obchodní praktiky, jež se do obchodních vztahů promítají. Kolem 60 % českých a 45 % zahraničních účastníků analýzy uvedlo významné až velké problémy v podnikání právě v důsledku stávající situace podnikatelské etiky v ČR. Jako největší **etické problémy** se ukázaly dodržování termínů plateb, slibů a závazků, dodržování smluv a korektnost informací (Šroněk, 1995; GAC, s. r. o., n. d.).

2.4.2 Legislativa v ČR

Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky v ústavním zákoně² *„Federální shromáždění na základě návrhů České národní rady a Slovenské národní rady, uznávajíc neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona, navazujíc na obecně sdílené hodnoty lidství a na demokratické a samosprávné tradice našich národů, pamětlivo trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány, vkládajíc naděje do zabezpečení těchto práv společným úsilím všech svobodných národů, vycházejíc z práva českého národa a slovenského národa na sebeurčení, připomínajíc si svůj díl odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého lidstva na Zemi a vyjadřujíc vůli, aby se Česká a Slovenská Federativní Republika důstojně zařadila mezi státy, jež tyto hodnoty ctí, usneslo se na této Listině základních práv a svobod.“* (Poslanecká sněmovna, n. d.).

Etický kodex neboli pravidla chování mezi členy určité komunity, navazuje na zákon v oblasti, kde není zákonná úprava nezbytná. Etické kodexy se zaměřují na hospodářskou sféru: činnost profesionálních asociací, činnost hospodářských sdružení a jednotlivé hospodářské subjekty. Mezinárodní obchodní komora vydala ve sféře etiky podnikání dokumenty jako kodexy pravidel etiky v prodejní činnosti z r. 1973, v reklamě z r. 1937 a v přímém marketingu v r. 1986. Rada pro reklamu v r. 1994 schválila kodex zásad etické reklamní praxe v ČR. Vládou České republiky byl také schválen v r. 2001 kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě. Kodexy představují propojení technických, praktických a morálních vodítek (Šroněk, 1995).

Strategické dokumenty ČR mají za cíl udržitelný rozvoj a soulad mezi ekonomickými, sociálními a ekologickými hledisky. Mezi české dokumenty patří například **Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby** (Euroskop, n. d.).

---

² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

2.4.3 Dokumenty EU

Zelené knihy Evropské komise (EK) jsou pravidelně vydávány od roku 1985. Různé problematiky jsou zde nejdříve popsány stávající situací a posléze jsou uvedeny navrhovaná řešení. Veřejnosti je poskytnut prostor pro vyjádření názorů ve formě diskuze. Po této době dochází k jejich zpracování ve formě zákona či směrnice (Euroskop, n. d.).

V roce 2000 se na Summitu v Lisabonu poprvé projednávalo finanční zdraví a zákonné povinnosti podnikatelských subjektů v širších souvislostech – společenská a ekologická odpovědnost. Vypracovala se Zelená kniha EK, která shrnuje nástroje a přístupy k této problematice. Společenská odpovědnost podnikatelských subjektů je však pouze dobrovolná aktivita sjednocující environmentální a sociální přístupy (Dytrt, & et al., 2006).

SA 8000 je standard založený na stejném principu jako normy ISO. Nevládní nezisková organizace SAI (Social Accountability International) vytvořila tyto normy pro firmy zavádějící manažerský systém zaměřený na společenskou odpovědnost. Tematické okruhy se týkají dětské práce, nucené práce, zdraví a bezpečnosti, svobody v zakládání spolků a práv na kolektivní vyjednávání, diskriminace, disciplíny, pracovní doby, odměny za práci a manažerského systému (Dytrt, & et al., 2006).

2.5 Roztržení/Spojení ekonomie a etiky

Otázka slučitelnosti etiky a podnikání se potýká s protichůdnými názory. Již ve středověku a raném novověku se tímto lidé zabývali s názorem, že každý druh podnikání je nemorální. Tato představa v menší míře přetrvává dodnes jako tvrzení, že „*etika nemá nic společného s ekonomikou a ekonomika nemá nic společného s etikou*“. Oproti tomu zastánci etiky hlásají, že chovat se eticky se vyplácí a ve skutečnosti každé podnikatelské rozhodnutí s sebou nese etické prvky (Šroněk, 1995, p. 177).

2.5.1 Multi-level marketing

Multi Level Marketing (MLM) neboli více úrovněový obchod či síťový marketing má počátky v USA ve 20. let minulého století, kdy byl zakázán prodej a výroba alkoholu. Ziskuchtivci však chtěli propašovat přes hranice co nejvíce alkoholu. Jeden gangster začal odměňovat pašeráky nejen podle množství propašovaného alkoholu, ale i za zatažení jeho kompliců do tohoto obchodu, který se ukázal jako velmi výnosný. První známá společnost takto podnikající však byla již v roce 1886 Coca-cola. Takto vznikl systém prodeje, který slaví celosvětový úspěch a neustále roste (Multilevelmarketing, n. d.).

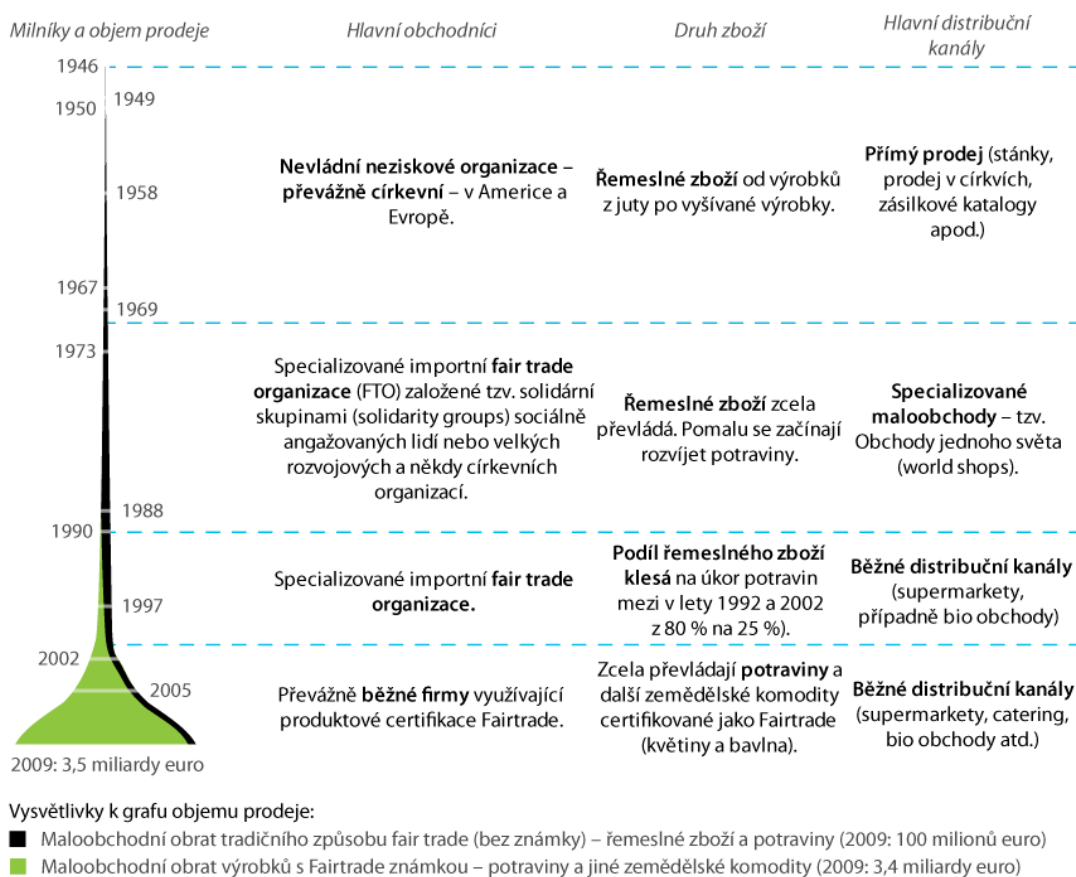
Podstata fungování MLM zůstala od vzniku téměř neměnná. Jednotliví distributoři si vytvoří síť zákazníků a na základě obratu jsou odměněni provizí. Zastánci MLM jsou přesvědčeni o spravedlivém systému a distancují se od principů letadla jako tzv. **pyramidových her** (základní rozdíl v tomto neetickém a nelegálním systému je, že se zde neobchoduje se zbožím, jde pouze o nábor). Oproti tomu odpůrci MLM argumentují, že většina distributorů vydělávají peníze na lidech, kteří jsou dezinformováni a mají naivní představu o rychlém zbohatnutí v MLM. Bohužel ani v této problematice nejsou zákony České republiky dostačující (Multilevelmarketing, n. d.).

„V MLM se nesmí pracovat s negativní motivací! Strach ze ztráty investovaných peněz tlumí svědomí. Lidé, investující vyšší částky peněz jsou náchylní k neetickému jednání.“ tento výrok lze brát jako základní etický princip MLM (Rathouský, n. d.).

2.5.2 Fair Trade

Hnutí fair trade vzniklo po 2. Světové válce, kdy církevní organizace začaly dovážet výrobky z rozvojových zemí do USA i Evropy. Až po několika letech tato činnost dostala institucionální podporu. V České Republice se náznak konceptu fair trade začal objevovat v první polovině devadesátých let. Stručný přehled historického vývoje je zobrazen na obrázku č. 4 Historie fair trade (Fairtrade, n. d.).

Obrázek č. 4: Historie fair trade

Zdroj: Fairtrade, n. d.

Fairtrade, nebo fair trade? **Fairtrade** – známka pro etický obchod, je to označení pro certifikaci Fairtrade International – organizace vytvářející pravidla pro certifikaci Fairtrade. Zatímco **fair trade** zahrnuje i necertifikované produkty od členů Světové fairtradové organizace. Fairtrade prosazuje etické obchodování, udržitelnost a transparentnost, díky tomu tak staví most mezi producenty a spotřebiteli.

Producentům z rozvojových zemí zapojení se do fairtrade nabízí:

- i. dlouhodobé obchodní vztahy a přímý kontakt s dovozci,
- ii. předfinancování produkce,
- iii. stabilní a existenci zajišťující minimální výkupní ceny nezávislé na kolísavosti trhu,
- iv. fairtradové prémie určené na realizaci společných rozvojových projektů v rámci komunity,
- v. vyšší ceny za produkty pocházející z ekologického zemědělství,

- vi. udržitelné zemědělské postupy šetrnější k životnímu prostředí,
- vii. zákaz nucené a nelegální dětské práce,
- viii. netolerance diskriminace,
- ix. důstojné a bezpečné pracovní podmínky (Fairtrade, n. d.).

Fair trade se trochu liší od **BIO** (označení pro biozemědělství či ekologické, organické). Oba pojmy zahrnují princip ochrany životního prostředí. Ekologické zemědělství však zakazuje a považuje za rizikové prvky všechny tzv. **pesticidy**. Pesticidy jsou látky používané v zemědělství, ale i v zahradách, určené na ochranu rostlin a potravin proti chorobám a škůdcům. Česká legislativa stanovuje a upravuje použití pesticidů, přesto jejich reálný výskyt stále zatěžuje životní prostředí a zdraví člověka. Pesticidy rozdělujeme podle jejich účinku:

- i. **herbicidy** k hubení rostlin – plevelů;
- ii. **insekticidy** k hubení hmyzu dezinfekcí;
- iii. **fungicidy** k ochraně před chorobami houbového typu;
- iv. **rodenticidy** k hubení hlodavců deratizací.

Dříve běžně používaný chlorovaný pesticid **DDT** (=Dichlordifenyltrichlorethan) je nyní zakázán ve většině zemí světa, vzhledem k nežádoucím účinkům jako je toxicita, karcinogenní účinky a vliv na snižování plodnosti (Ministerstvo životního prostředí, n. d.; BIOspotřebitel, n. d.).

Fair trade (FT) je anglický pojem, který v překladu znamená spravedlivý obchod. Podporuje znevýhodněné skupiny producentů z rozvojových zemí, pomáhá více než sedmi milionům lidí žijících v 58 zemích v oblasti Afriky, Asie a Latinské Ameriky. **Cílem FT je zlepšení životních podmínek chudých pěstitelů.**

Označené produkty nezávislou známkou FT zaručují certifikaci v souladu s mezinárodními standardy Fairtrade, které zajišťují udržitelnou budoucnost. Tyto standardy zajišťují výrobu za důstojných a také k životnímu prostředí šetrných podmínek. Pravidla FT pomáhají lidem zvyšovat jejich příjmy a umožňují jim investovat do vzdělání svých dětí, do zvyšování své i jejich kvalifikace a především lékařskou péči pro svou rodinu (Fairtrade, n. d.).

Obrázek č. 5: Logo Fair Trade

Zdroj: Fairtrade, n. d.

Obrázek číslo 5 Logo Fairtrade představuje oficiální logo uvedené na výrobcích produkovaných etickou formou obchodování. Toto logo je zároveň ochrannou známkou. Modrozelená certifikační známka je vlastněna a spravována organizací Fairtrade International a představuje známku kvality lidského života.

V České republice se od roku 2005 spotřeba využívající FT zvýšila 27krát a představuje tak jistý důkaz zájmového trendu českých spotřebitelů. Dokonce v roce 2010 obrat těchto produktů narostl o 60 % oproti předchozímu roku a celková spotřeba tak dosahovala 68,5 milionů korun. V roce 2013 byl v ČR 174 milionový Kč obrat fairtradových výrobků.

Co se týká nabídky certifikovaných produktů, nejvíce se v Česku prodává káva, čokoláda a čaj. Dopomohl k tomu i fakt, že se rozšířila prodejní místa nabízející produkty právě se známkou Fairtrade: například supermarkety, vybrané kavárny či specializované obchody (Asociace pro fair trade, 2011; NaZemi, 2011a).

Probíhající mezinárodní kampaň **Fairtradová města** je iniciativa soustředující se na označování míst (města, malé obce, univerzity), kde jsou tyto výrobky podporované. České obce jej zastupují silnou spotřebitelskou skupinou. Celkově je 1452 podporujících měst po celém světě a z toho 9 je v České republice (Asociace pro FairTrade, 2012; NaZemi, 2011b).

Z výše uvedeného je zřejmé, že se myšlenka spravedlivého obchodu začíná silněji prosazovat i na našem trhu. To značí o faktu, že čeští spotřebitelé nejsou lhostejní ke zbytku světa. Napomáhá k tomu dobré zázemí, vzdělání, lékařská péče, zaměstnanost a životní úroveň.

3 Cíl, metodika a hypotézy

3.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je najít a popsat **vzájemný vztah etiky a ekonomie** z hlediska jejich oddělování a zpětných návratů v průběhu dějin ekonomického myšlení.

K dílčím cílům práce dále patří **posouzení důvodů oddělení** ekonomie a etiky, **posouzení možností jejich syntézy** ze socioekonomického hlediska a zodpovězení otázky, zda je vůbec možný dlouhodobý soulad ekonomie a etiky. Závěrem na základě zjištěných dat navrhnout doporučení pro **vyrovnaný vztah etiky a ekonomie**.

3.2 Metodika práce

Studium české i zahraniční odborné literatury, převážně primárních zdrojů a jejich kritická komparace, je základní metodikou **teoretické sekce**. První část práce se zaměřuje na obecné vysvětlení pojmů dané problematiky, charakteristiku jejich vztahů a chronologický vývoj ekonomie a etiky. Vyjma odborné literatury byly zdroje čerpány také z publikací, odborných článků, právních předpisů, internetových portálů či oficiálních brožur. Dále autorka využila metodické prvky analýzy, syntézy, generalizace, abstrakce a dedukce.

Analytickou část tvoří praktická aplikace souladu ekonomie a etiky zobrazující stupeň závislosti těchto vědních disciplín. Pro tuto část byla zvolena metoda vlastního empirického šetření, které bylo provedeno prostřednictvím:

1. dotazníkových šetření dle obecně platných postupů – vymezení základních informací o respondentech, sumarizace jejich odpovědí a závěrečné zhodnocení získaných dat;
2. sekundární analýzy statistických dat – stanovení hypotéz a jejich následné ověřování;

3. grafických a statistických metod vyhodnocení – komplexní zhodnocení vztahu mezi ekonomikou a etikou.

Při zpracování diplomové práce mimo výše zmíněných metodik autorka též vycházela z rozhovorů s vedoucím této práce.

3.2.1 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření představuje základní element empirické tvorby analytické části, které pro účely této práce proběhlo dvoufázově na území Jihočeského kraje. Zároveň byly určeny 3 kategorie respondentů:

1. **spotřebitelé** – jednotlivci;
2. **podniky** – podnikatelské subjekty;
3. **široká veřejnost** – nahodile vybraný občan.

První fáze se uskutečnila v roce 2013 se zaměřením na všeobecné povědomí o zkoumané problematice. Respondenti jsou rozdělení na spotřebitele a podnikatele, přičemž souhrnná databáze je vytvořena **na základě kvótního výběru** jednotlivých zvolených indikátorů dle Statistické ročenky Jihočeského kraje 2012. Tato ročenka byla vytvořena Českým statistickým úřadem (dále jen ČSÚ 2012) pro rok 2011 vydané dne 28. 12. 2012. Podrobný popis výběru dle indikátorů je popsán v následující podkapitole 3.2.2 Indikátory kvótního výběru.

Druhá fáze představuje tzv. „**doplňkové**“ šetření, jež probíhalo v roce 2014. Účelem dotazníků bylo zjištění environmentálního postoje široké veřejnosti ke zkoumané problematice pomocí tzv. metody HEP a NEP (viz podkapitola 3.2.3 HEP a NEP). Oproti prvému průzkumu toto šetření bylo utvářeno **nahodilým výběrem** znamenající, že **získaná data jsou** díky použité metodě **nereprezentativní**.

Charakteristika dotazníků

1) Metody

Celá realizace šetření probíhala zcela anonymně, přičemž dotazník byl sestaven tak, aby respondentovi jeho vyplnění nezabralo více jak 10 minut. Důvody jsou jednak neochota dotázaných odpovídat při delších časových sekvencích, a jednak respondentova možná únava.

Způsob a sběr dat dotazníků bylo uskutečněno prostřednictvím řízených ústních a telefonických rozhovorů a internetu (portál www.survio.com, kde byl dotazník vytvořen či oslovením prostřednictvím e-mailové pošty a sociálních sítí).

2) Struktura

- podstata:

Skutečný obraz vztahu etiky a ekonomiky s ohledem na to, jak ho vnímá široká veřejnost. Dále do jaké míry vnímá široká veřejnost Fair trade a Multi-level marketing.

- forma dotazování:

Konkrétní způsoby sběru dat jsou vyjmenovány v předchozí podkapitole 1) Metody.

- velikost vzorku:

Celkem se podařilo získat 241 dotazníkových šetření. Pro účely této práce bylo použitých pouze 150 – tj. 50 respondentů za jednotlivé kategorie. Zbývající respondenti, kteří nebyli vybráni pro analytickou část, nevyhovovali neúplně vyplněnými dotazníky nebo nesplňovali kvótní výběr.

- licitační formát:

Dotázaní u některých otázek měli možnost výběru jedné z několika možných odpovědí či naopak vybrat více možností. Též měli možnost výběru jiné možnosti a tu následně svými slovy textově doplnit, případně byli osloveni, aby přímo textově odvětili.

- otázky:

Dotazníky jsou tvořeny povinnými i nepovinnými otázkami.

- základní skladba:

Dotazníky byly rozděleny do třech ústředních témat a zakončené závěrečnou doplňující otázkou představující vyjádření vlastního postoje dotazovaného o dané problematice. Kompletní skladba dotazníků pro jednotlivé kategorie respondentů je uvedena v Příloze č. 1 a 2.

Jednotlivé části dotazníků tedy tvoří:

1. část: **sociálně-ekonomický charakter respondenta:**

- spotřebitel: pohlaví, věk, bydliště, vzdělání;
- podniky: právní forma společnosti, stáří podniku, sídlo podniku, počet zaměstnanců;

2. část: **znalosti o Fair Trade a Multi-Level Marketing**, tj. má-li o nich veřejnost znalost a zda-li je využívá;

3. část: **etika a ekonomie**, tj. považuje-li veřejnost etiku jako důležitou a nedílnou složku ekonomické stránky podnikání.

3.2.2 Indikátory kvótního výběru

Pro získání reprezentativních výsledků dotazníkového šetření byl autorkou v první fázi zvolen kvótní výběr respondentů v rámci Jihočeského kraje. Tento kvótní výběr obsahuje několik vybraných indikátorů uzpůsobených pro kategorie respondentů – spotřebitelé a podnikatelé. Jednotlivé indikátory byly zvoleny dle Statistické ročenky Jihočeského kraje 2013.

- **Indikátory určené pro spotřebitele**

Pohlaví: Dotazníky byly rozdány respondentům poměrem mezi počtem mužů a žen z údajů za roku 2011.

Věk: S ohledem na rozčlenění obyvatelstva dle tzv. ekonomických aktivit, byli respondenti rozděleni do 4 věkových skupin:

1. nezletilí (do 18 let);
2. produktivní (19 – 45 let);
3. postproduktivní (46 – 64 let);
4. důchodový věk (65 let a více).

Vzdělání: Tento indikátor bere v úvahu respondenty starší 15-ti let, tedy osoby s ukončeným základním vzděláním:

1. základní vzdělání;
2. střední bez maturity;
3. střední s maturitou;
4. vysokoškolské vzdělání.

U dotázaných v kategorii „Spotřebitelé“ použila autorka ještě jeden indikátor se zaměřením na jejich **trvalé bydliště**. Respondenti jsou tak rozčlenění dle počtu obyvatel v místě bydliště. Ovšem tento indikátor nebyl použit pro kvótní výběr, slouží pouze pro informativní účel.

- **Indikátory určené pro podnikatele**

Právní forma podnikání: Zákony České republiky rozdělují podnikatelské subjekty na:

1. OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná);
2. s. r. o. (společnost s ručením omezeným);
3. a. s. (akciová společnost);
4. jiné (například veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, družstvo, neziskové organizace apod.).

Klasifikace ekonomických činností: Autorka využila české rozdělení dle klasifikace CZ-NACE. Ta řadí podnikatelské odvětví do 9 kategorií:

1. zemědělství, lesnictví, rybářství;
2. průmysl;
3. stavebnictví;

4. obchod, ubytování, stravování;
5. doprava, skladování, spoje;
6. činnosti v oblasti nemovitostí;
7. vzdělávání;
8. zdravotní a sociální péče;
9. ostatní činnosti.

Ostatní sociálně-ekonomické indikátory (počet zaměstnanců, stáří podniku a místo podnikání – dle počtu obyvatel) nebyly u podnikatelů vybrány pro kvótní výběr. Slouží pouze pro informační účely, neboť tyto ukazatele ve Statistické ročence Jihočeského kraje 2012 nevedla více jak polovina dotázaných respondentů, tudíž získaná data by nemohla být adekvátně rozdělena.

3.2.3 HEP a NEP

V návaznosti na měnící se podmínky světa – ekologické problémy, zvýšená urbanizace a tím spojená ztráta kontaktu s přírodou, vznik industriální společnost a vzrůstající energetické krize – se zrodila environmentální sociologie jako samostatná vědní disciplína. Stalo se tak až koncem 70. let, a to díky americkým sociologům Williamovi R. Cattonovi a Rileynovi E. Dunlapovi, kteří tuto vědu definovali jako „vztah mezi prostředím a společností“. Lze tedy říci, že měřením skrze metodu HEP a NEP zjistíme (environmentální) postoj člověka k životnímu prostředí a jeho reakci na současné ekologické problémy.

Paradigma lidské výlučnosti (HEP = Human Exeptionalism Paradigm) se vyznačuje oddaností pro liberální ekonomii, vírou ve stálý dostatek a pokrok, omezeností státních zásahů a silnými vlastnickými právy s anti-ekologickým myšlením.

Nové environmentální paradigma (NEP = New Ecological Paradigm Scale) poukazuje na nutnost dosáhnout ustálené rovnovážné ekonomiky a uchovat přírodní rovnováhu, jinak hrozí nevyhnutelnost limitů růstu (Redclift & Woodgate, 1997).

Pro vyhodnocení HEP a NEP se používá tzv. **Likertova škála** představující 5 možných odpovědí, ze kterých si samotný respondent dle svých postojů vybírá. Jsou jimi:

1. „rozhodně souhlasím“;
2. „spíše souhlasím“;
3. „nevím“;
4. „spíše nesouhlasím“;
5. „rozhodně nesouhlasím“.

Kromě striktně daných odpovědí hodnocení HEP a NEP rovněž vychází z **15** pevně daných **tvrzení**, na které dotázaný odpovídá právě pomocí Likertovy škály. V rámci empirických výzkumů se setkáme s HEP a NEP – 12 nebo HEP a NEP – 15, tj. dle počtu vybraných tvrzení, přičemž se pro konkrétní okruh problematiky aplikuje právě 12 či 15 tvrzení. Ukázka metody HEP a NEP 15 je obsažena v Příloze 3.

3.3 Hypotézy

Jedním z dílčích cílů bylo na základě vypracované teoretické rešerše vytvořit hypotézy, které v analytické části autorka ověří v praxi a posléze potvrdí či vyvrátí.

Stanovené hypotézy:

- H 0: Neexistuje žádný vztah mezi ekonomii a etikou.
- H 1: Etika v podnikání je považována za důležitou u více než 90% respondentů - spotřebitelů.
- H 2: Pomocí etiky podnik dosahuje dlouhodobě kladných zisků u více než 50% respondentů - podnikatelů.
- H 3: Podpora Fair Trade značí zájem o etické podnikání u více než 50% všech respondentů.

4 Analýza

Tato kapitola se zaměřuje na samotnou prezentaci výsledků dotazníkových šetření. Z předchozích částí diplomové práce víme, že byl proveden průzkum ve dvou fázích. Cílem šetření bylo definovat praktický vztah ekonomie a etiky, tj. jak ho vnímá vybraná cílová skupina spotřebitelů a podnikatelů. Ústřední témata dotazníků byla postavena na otázkách zaměřujících na etiku podnikání, její legislativu a úroveň znalostí o Fair Trade a Multi-Level Marketing.

Druhé dotazníkové šetření je autorkou označováno jako „doplňkové“, neboť hlavní záměr tohoto průzkumu spočívá v rozšíření průvodního. Tedy do jaké míry vnímá zkoumanou problematiku široká veřejnost. V tomto případě pro zpracování výsledků použila autorka metodu HEP a NEP.

Pro všechna dotazníková šetření zvolila autorka Jihočeský kraj. Důvody jsou jednoznačné – autorka je rodilou Jihočeškou, tento kraj zná nejlépe a tím snadnější přístup (jak lidský, tak dopravní) má k respondentům. Zároveň tyto faktory zúročila při stanovování kvótního výběru respondentů. Podrobnější přehled o tomto kraji je shrnut v následující kapitole 4.1 Charakteristika Jihočeského kraje.

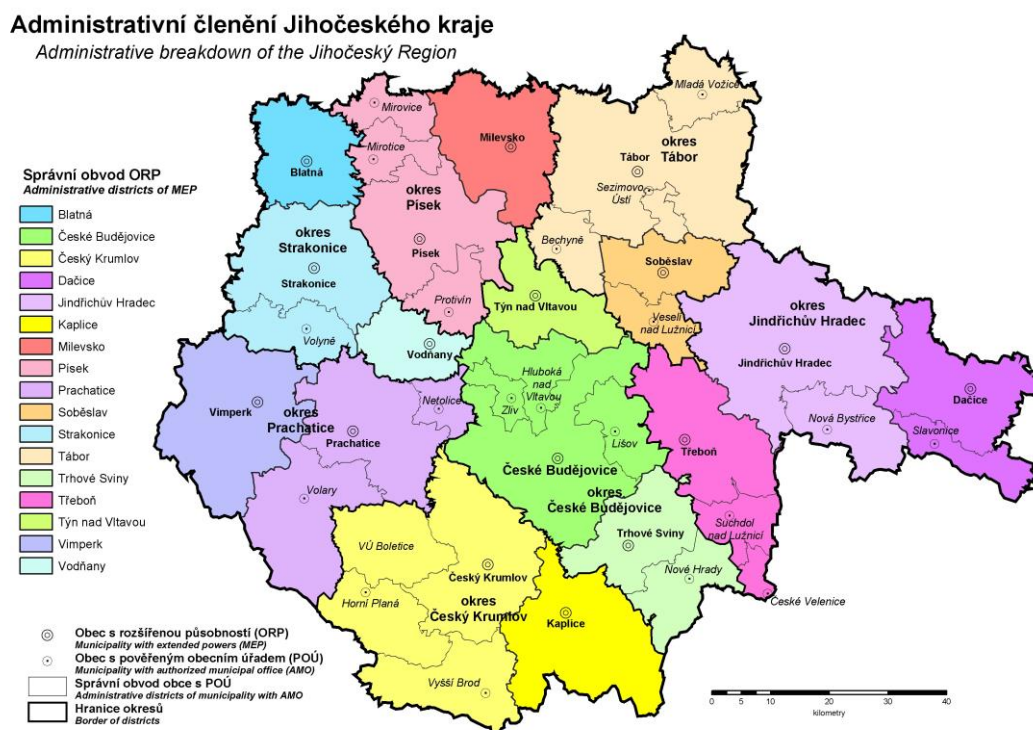
4.1 Charakteristika Jihočeského kraje

Jihočeský kraj představuje jeden ze 13 správních jednotek tvořících Českou republiku. Dle administrativně-správního územního členění se jižní Čechy skládají ze 7 okresů – Tábor, Písek, Strakonice, Prachatice, Český Krumlov, České Budějovice a Jindřichův Hradec – v čele s hlavní jihočeskou metropolí Českými Budějovicemi. Co se týká regionálních zajímavostí, kupříkladu zde pramení naše nejdelší řeka – Vltava a v Písku se nachází nejstarší Kamenný most v Čechách. Tento kraj je též opředen bohatou historií, neboť zde sídlily významné rody Rožmberků či Schwarzenbergů. Nesmíme opomenout ani město Tábor, které je spojené s Husity a jejich hlavním protagonistou Janem Žižkou.

Vstupem České republiky do Evropské unie 1. května 2004 náleží krajům ještě další členění. Klasifikace územních statistických jednotek (tzv. NUTS – Nomenklatura územních statistických jednotek) v rámci standardů Evropské unie řadí Jihočeský kraj do kategorie **NUTS III**. Společně s krajem Plzeňským pak tvoří statistickou jednotku **NUTS II Region soudržnosti Jihozápad**, který se využívá nejčastěji a to především ve spojitosti s čerpáním dotačních programů Evropské unie. Mapa Jihočeského kraje je zobrazena na Obrázku č. 6.

Obrázek č. 6: Jihočeský kraj

Zdroj: ČSÚ

V celorepublikovém porovnání má Jihočeský kraj nejnižší hustotu zalidnění a nejméně urbanizovaného území. Kraj je proslulý zejména rybníkářstvím, zemědělstvím a cestovním ruchem. Z historického hlediska je potřeba zmínit i další odvětví pyšníci se stabilními a proslulými závody - dřevařskými (Impregnace Soběslav), papírenskými (KOH-I-NOOR), sklářskými (proslulé městem Chlum u Třeboň), keramickými (město Bechyně), potravinářskými (MADETA, Budějovický

Budvar, Samson, třeboňský Regent, Jihočeské mlékárny) a zpracovatelskými (nábytkářská firma JITONA).

V posledních letech obyvatelé Jihočeského kraje projevují zájem o lokální a bio produkty. Čím dál častěji se tak můžeme účastnit tzv. farmářských trhů, které se konají v pravidelných intervalech ve spoustě měst a městysů. Též na pultech supermarketů výrobky označené jako „jihočeské“ mají dnes své stabilní a pevné místo mezi konkurencí zaručující vysokou kvalitu. Souhrnně se v Jihočeském kraji nachází několik velkoplošných a maloplošných chráněných území, díky nimž je stav životního prostředí na dobré úrovni. Základní statistické údaje Jihočeského kraje jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 2: Statistické údaje Jihočeského kraje

Rozloha	10 057 km ²
Počet obyvatel	636 707
Hodnota HDP	209 510 mil. Kč
Obecná míra nezaměstnanosti	5,2%

Zdroj: vlastní zpracování

4.1.1 Jihočeský kraj vs. Česká republika

Obyvatelstvo

V Jihočeském kraji (JČK) žije 636 707 obyvatel, tj. 6,06% obyvatel České republiky. Nachází se zde **623 obcí**, z toho nejvíce obcí s počtem obyvatelů do 499 a nejméně obcí nad 15 000 obyvatel. Co do poměru žen a mužů spadá JČK do celorepublikového průměru, kde v dlouhodobém horizontu je počet žen vyšší. Dle statistik ČSÚ česká populace dlouhodobě stárne - v roce 1989 byl průměrný věk 36,1 a v roce 2013 dokonce 41,5 – přičemž těmto hodnotám odpovídá i JČK.

Vzdělání

Od roku 1992 se rapidně změnila struktura a úroveň vzdělání v České republice. **Od počátku 90. let se tak počet úspěšných absolventů s vysokoškolským diplomem zvýšil téměř dvojnásobně.** Naopak počet obyvatel se základním vzděláním klesl o necelou polovinu. Konkrétní stav úrovně vzdělání v JČK kopíruje celorepublikový průměr. Současná skladba vzdělání obyvatelstva dle procentuálního vyjádření zjištěných ČSÚ je následující:

- 22% základní vzdělání včetně neukončeného;
- 35% vyučení – střední škola bez maturity;
- 32% střední škola s maturitou včetně vyšší odborné;
- 11% s vysokoškolským vzděláním.

Ekonomické ukazatelé

Dle souhrnných statistických ročenek ČSÚ k 31. 12. 2013 tvořila **obecná míra nezaměstnanosti** v JČK 5,1% ku 7,4% (průměru ČR). V daném roce představovala tato míra po Praze a Plzeňském kraji 3. nejnižší. Co se týká nezaměstnanosti u mužů, činila za JČK 3,6% - znamenající po Praze druhou nejnižší míru v rámci jednotlivých krajů. Obecně ženská nezaměstnanost je v dlouhodobém horizontu vyšší, než je tomu u mužů. V roce 2013 bylo 7,1% žen z JČK nezaměstnaných, čímž obsadily 4. místo s nejnižší mírou (opět nejnižší byla zaznamenána v Praze). Jak u mužů, tak i u žen průměrné roční obecní míry nezaměstnanosti za JČK v celorepublikovém porovnání krajů jsou nižší. U mužů byla průměrná 6,6% a u žen 8,5%. Lze tedy říci, že v roce 2013 patřil Jihočeský kraj mezi regiony s nejmenším počtem nezaměstnaných.

Hrubý domácí produkt (dále jen HDP) za Jihočeský kraj činil v roce 2013 210 509 mil Kč. Z celkového HDP za Českou republiku - 4 077, 1 mld. Kč – JČK tvořil 5,2%. V porovnání s ostatními regiony objem HDP JČK odpovídá celorepublikového průměru ostatních krajů.

4.2 Dotazníkové šetření - spotřebitelé

První dotazníkové šetření proběhlo u dvou typů respondentů – jedním z nich jsou spotřebitelé. Návržnost dotazníků u spotřebitelů byla uspokojivá. Během dvou měsíců se podařilo získat značnou část potřebných dat pomocí internetového odkazu. Pro zbylé potřebné dotazníky byli další měsíc účelově osobně osloveni respondenti z chybějících kategorií. Struktura dotazníků, určených pro tuto skupinu, byla rozdělena, tak jak bylo uvedeno v kapitole 3 Metodika. Respondenti – spotřebitelé byli vybráni na základě kvótního výběru, viz 3.2.2 Indikátory. Dotazník – spotřebitelé je součástí Přílohy 1.

Základní charakteristiky zkoumaného vzorku

Otázka č. 1: **Pohlaví** - Vzorek z celkového počtu 50 respondentů byl v zastoupení 26 žen a 24 mužů. Otázka č. 2: **Věk** – V kategorii do 18 let bylo zahrnuto 10 respondentů, ve věkové kategorii 19 – 45 bylo zastoupení v počtu 18 respondentů, do kategorie 46 – 64 spadá 14 respondentů a nad 65 let bylo vybráno 8 respondentů. Otázka č. 4: nejvyšší dokončené **vzdělání** - základní vzdělání bylo zastoupeno 10 respondenty, střední bez maturity 18 respondenty, střední s maturitou 16 respondenty a vysokoškolské vzdělání zastoupeno 6 respondenty. V následující Tabulce č. 3 je shrnut počet dotazníků v jednotlivých kategoriích a jejich relativní četnost (v % vyjádřená absolutní četnost ku celkové).

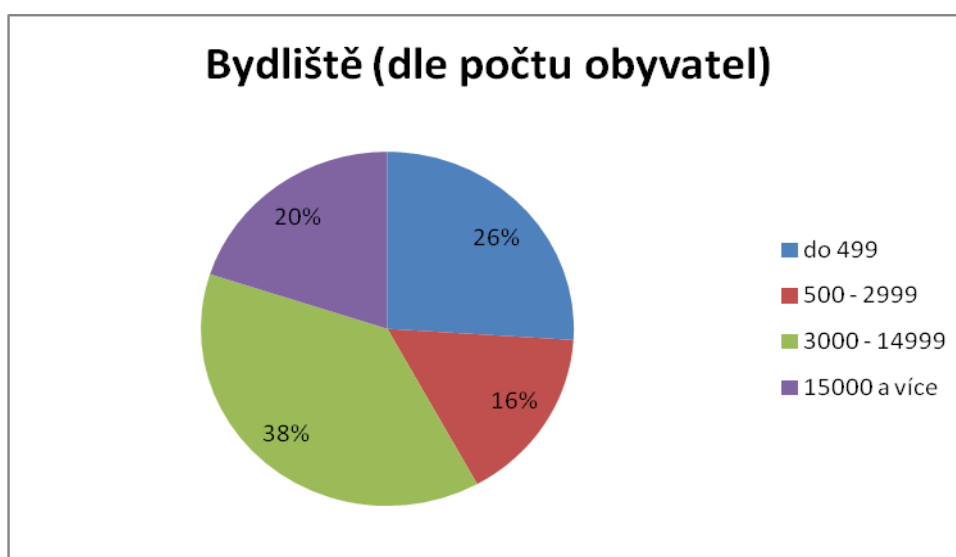
Tabulka č. 3: Počet dotazníků dle jednotlivých indikátorů – spotřebitel

pohlaví	žena	26	52%
	muž	24	48%
věková kategorie	do 18	10	20%
	19 – 45	18	36%
	46 – 64	14	28%
	65 a více	8	16%
vzdělání	základní	10	20%
	střední bez mat.	18	36%
	střední s mat.	16	32%
	vysokoškolské	6	12%

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 4: **Bydliště (dle počtu obyvatel)** nebyla součástí kvótního výběru, ale řadíme jí také mezi demografická data ovlivňující postoje a chování člověka, a to nejenom k přírodě. Na výběr byli čtyři možnosti, jak můžeme vidět v relativní četnosti na Grafu č. 1 Bydliště (dle počtu obyvatel). Respondenti uvedli: obce do 499 (13), 500 – 2 999 (8), 3 000 – 14 999 (19) a obce s 15 000 a více obyvateli (10).

Graf č. 1: Bydliště (dle počtu obyvatel)

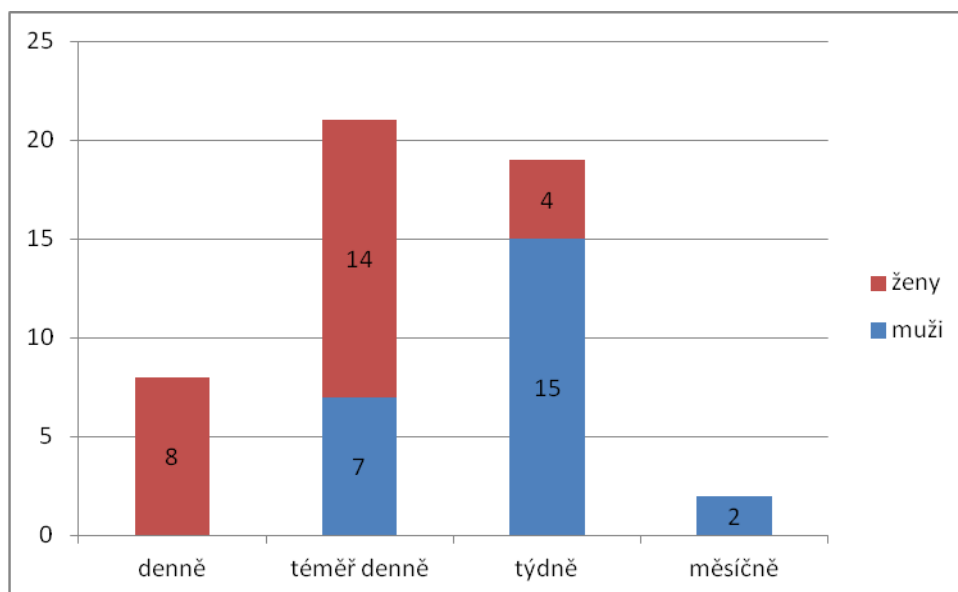

Zdroj: vlastní zpracování

Problematika FairTrade (FT) a Multi-Level Marketing (MLM)

Na otázku č. 5 **Četnost nákupu veškerého zboží** odpovídali respondenti následovně: denně 16% (8), téměř denně 54% (27), týdně 26% (13) a měsíčně 4% (2). Pouze dva respondenti uvedli měsíční nákupy, týká se to respondentů starších 65 let a žijící v obci do 499 obyvatel. Denní nákupy označily pouze ženy a muži převažovali u týdenních nákupů, jak můžeme vidět v následujícím grafu.

Graf č. 2: Četnost nákupů veškerého zboží dle pohlaví

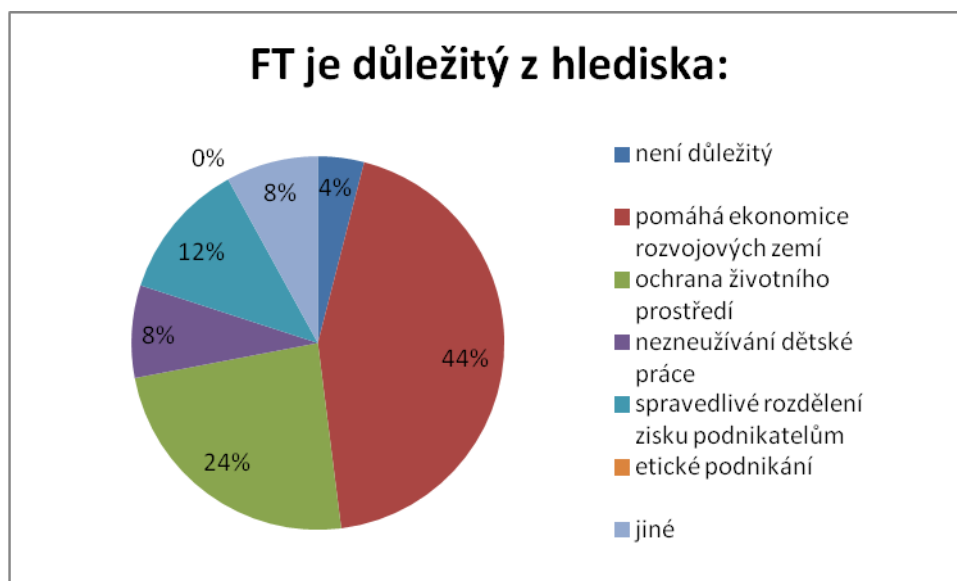
Zdroj: vlastní zpracování

Otázky č. 6 – 11 se týkají FT a otázky č. 12 – 16 se zaměřují na MLM. Otázka č. 6: **Znalost výrobků označených logem FairTrade** byla povinná. Přesně polovina vybraného vzorku o FT nikdy neslyšela, ostatní respondenti znají označení FT, ale 20% (10 respondentů) z nich tyto výrobky nekupují a zbylých 30%, tj. 15 respondentů je nakupují.

Následující 4 otázky byly určeny pouze pro daných 15 respondentů nakupujících tyto výrobky. **Četnost nákupů FT výrobků** označilo 13 respondentů jako měsíční a 2 respondenti týdenní (možnost denní a téměř denní nebyla vybrána). **Nejčastěji nakupují FT výrobek:** čokoláda (40%; 6), káva (33%; 5) a čaj (27%; 4), a to **prostřednictvím:** kamenného obchodu (54%; 8), obchodního řetězce (33%; 5) a internetu (13%; 2). Na otázku týkající se **zkušeností s produkty FT** všichni, kteří je vyzkoušeli, vybrali odpověď – jsem spokojen/a.

Respondenti, kteří uvedli znalost FT (bez ohledu na nákup) byli dotazováni na **hledisko důležitosti FT**. Nejvíce odpovědí je u pomoci ekonomice rozvojových zemí (11) a ochrany životního prostředí (6). Další možnosti: není důležitý (1), nezneužívání dětské práce (2), spravedlivé rozdělení zisku podnikatelům (3), možnost etického podnikání (nikdo z dotázaných nevybral) a jiná (2): *Výrobky jsou kvalitní. FT je na špatné cestě (v kapitalismu)*. Výsledky jsou zobrazeny v Grafu č. 2.

Graf č. 3: FT je důležitý z hlediska ...

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku č. 12 **Multi-Level Marketing** odpovídalo opět všech 50 respondentů. Pouze 12% z respondentů o MLM nikdy neslyšelo, 48% respondentů MLM zná a 40%, tj. 20 respondentů jej zná a **nakupuje prostřednictvím MLM**. Následně z těchto 20 respondentů - z nichž 16 takto nakupuje od stejného zprostředkovatele, přičemž jedna polovina pravidelně a druhá nárazově. 3 respondenti nakupují nárazově od různých zprostředkovatelů a 1 nakupuje pravidelně od různých zprostředkovatelů. Na další otázku týkající se **zkušeností se službami MLM**, odpovědělo 15 respondentů, že jsou většinou spokojeni, 4 respondenti jsou vždy spokojeni a 1 uvedl, že není spokojen, a to z důvodu *špatné kvality*.

Respondenti (44), kteří znají MLM, odpovídali na otázku týkající se **pracovních zkušeností v této oblasti**. Pouze 2 respondenti pracují na plný úvazek, 9 respondentů si takto nárazově přivydělává a ostatní jej nikdy nevyzkoušeli. Dále pro tyto respondenty byla určena otázka jejich **pohledu na MLM**. 27 respondentů považuje MLM za etické podnikání, 8 respondentů je odlišného názoru a 9 respondentů využilo možnosti napsání svého postoje: *Etické jsou jen některé firmy, většina firem podvádí zákazníka. Vadí mi, když se ze setkání u kávy stane veletrh výrobků, o které normálně nemám zájem. Záleží, jakou firmu má člověk na mysli: Avon, Oriflame – etické, ale Amway neetické. Jako každý jiný druh pracovní činnosti přinášející obživu.*

Některé firmy jsou velmi etické, jiné nikoliv. Dává větší prostor nátlaku a neetickému jednání – ale obecně neodsuzují, záleží na formě! Záleží na osobě, která službu provádí. Mám neutrální pohled, nevadí mi, ale nevyhledávám je. V každém podnikání se najde jedinec, který nejedná správně.

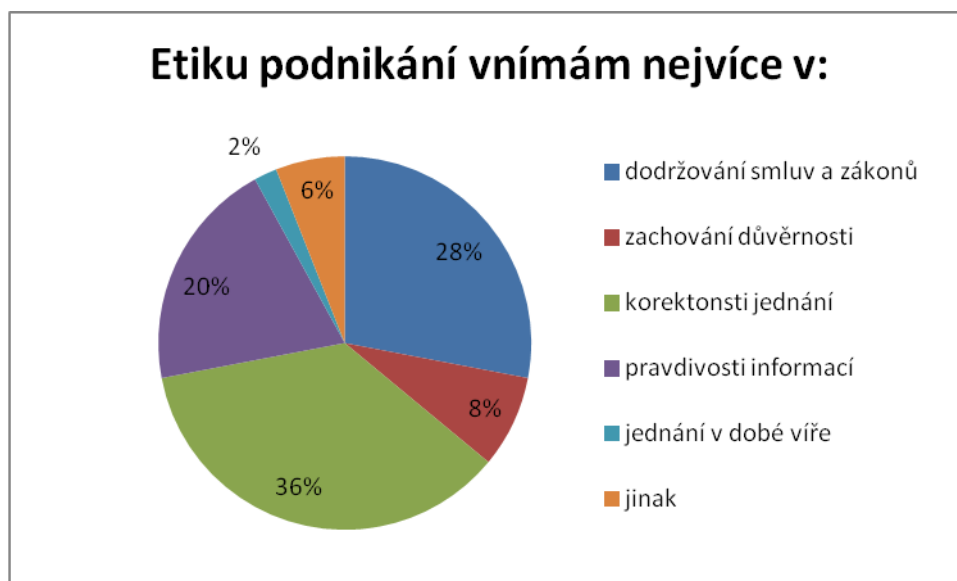
Etika v podnikání

Zbývajících 6 otázek bylo položeno opět všem dotazovaným z daného vzorku, tedy 50ti respondentům. Za **etiku podnikání** 21 respondentů považuje chování firmy jako celku, 20 respondentů vybralo možnost chování jednotlivců v různých podnicích v rámci obchodního styku a 8 respondentů chování jednotlivců v rámci jedné firmy. I zde byl určen prostor pro osobní názor, kterého využil 1 respondent: *Chování podniku k zaměstnancům, zákazníkům a dodavatelům – jak se chová k úřadům, není podstatné.* Všech 50 respondentů se shodlo na **důležitosti etiky v podnikání**. V další otázce týkající se **legislativy v ČR** řešící etiku v podnikání jsou respondenti v počtu 15, jenž tuto oblast považují za dostačující, 33 respondentů je opačného názoru a 2 respondenti uvedli: *Etika se podle mě zákonem řešit moc nedá. Až příliš volná v místech, kde by měla být striktní a naopak.* U otázky **kvality služeb a produktů** zastává polovina respondentů názor, že je dostačující a 21 respondentů za nedostačující, přičemž i tady byl prostor pro vlastní názory: *Když člověk hledá, tak si kvalitní výrobek najde. Ve spotřebním světě je hlavním měřítkem spotřeba, nikoliv kvalita – ta to pouze obaluje. Kvantita mnohdy převyšuje kvalitu. Záleží na poskytovateli.*

Předposlední otázka: **etiku v podnikání vnímám nejvíce v:** korektnosti jednání (18), dodržování smluv a zákonů (14), pravdivosti informací (10), zachování důvěrnosti (4), jednání v dobré víře (1) a 3 respondenti využili možnosti napsání vlastního názoru: *Měla by se zabývat všemi spoji mezi zákazníkem a firmou, včetně zaměstnanců a spoji interními ve firmě. V některých zemích nejsou dobře nastaveny zákony, takže odpověď v dodržování zákonů je nedostatečná – napsal bych, že je to férové jednání bez ohledu na zákony – fairplay. Všechny uvedené možnosti.* V následujícím grafu jsou zobrazeny výše vypsané možnosti odpovědí.

Graf č. 4: Etiku podnikání vnímám nejvíce v ...

Zdroj: vlastní zpracování

Poslední otázka (nepovinná – pouze možnost textové odpovědi):

Co by podle Vás nejvíce přispělo ke zvýšení etičnosti jednání v podnikání v ČR?

- *Důslednější zákony na ochranu spotřebitele i ochranu samotných poskytovatelů služeb či výrobků, zvýšení všeobecného povědomí o etickém chování - výchova v MŠ, ZŠ, na středních školách, tlak na etické chování samotných medií, postih politiků a veřejných činitelů za neetické chování.....*
- *Hlavně pravdivé a úplné informace, které vlastně klient potřebuje a když je spokojen tak máme jistotu, že se k nám vždy vrátí, ba dokonce nás bude doporučovat svým kamarádům či známým. A tím pádem naše podnikání bude vždy vzkvétat, což mám sám ověřené.*
- *Kvalitní výrobky, na které bychom mohli být hrdí a tím pádem nemuseli nic překrucovat a nalhávat ostatním při jejich nabízení. Zvýšila by se důvěra lidí v to, že si za své peníze opravdu koupí kvalitu.*
- *Myslím, že etičnost jednání nelze nastavit zákony, tudíž ho může zlepšit jen samotné zvýšení etičnosti každého občana této země...*
- *Zrušení dotací EU, které dovoluje lidem s chybějící etikou "podnikat" na cizí účet.*
- *Nové a zpřísněné zákony.*
- *Celkové zpřísnění právních norem, vyčištění této sféry od „kmotrů“ a „praček špinavých peněz“ a dlouhodobá podpora poctivých malých podniků, které nejen jednají v dobré víře, ale navíc nabízí lepší a kvalitnější služby a výrobky.*
- *Kdyby lidé prodávali kvalitní zboží a uváděli pravdivé informace na výrobku.*
- *Správná motivace zaměstnanců.*
- *Změna zákonů ČR, zvýšená činnost*

kontrolních orgánů, vyšší pokuty a tresty za klamavou reklamu atd. • Etický kodex zaznamenaný v zákonu. • Dobré vychování a úprava obchodního a občanského zákoníku. • Legislativa, uvádění všech informací pravdivě a neskrývat důležité informace. Pomohlo by celkové zvýšení obecné společenské etičnosti. • Korektnost jednání se zákazníky a obchodními partnery, dodržování obchodních podmínek. • Vše je jen o lidech. • Důsledné potrestání viníků, kteří vědomě podvádějí a okrádají zákazníky. • Zvýšení morálky zaměstnanců. • Přístup k zákonům – dodržovat zákony a neplýtvat energií na hledání způsobu, jak zákon obcházet. • Aby právní systém České republiky důrazněji postihoval záměrné neetické jednání podnikatelů a celých podniků. • Větší otevřenost prodejců. • Lepší zákony. • Zamezení rozvoje firem typu OVB, Partners... atd. • Zpřísnění trestů za porušení zákonů. • Stojí to nejvíc na jednotlivcích, protože každý zákon se dá obejít, čili – lidská slušnost. • Dobrá informovanost neetického chování. • Lepší zboží, ochota zaměstnanců. • Více vzdělanosti a také více praxe v oboru. • Upravení zákonů a zároveň vysoké pokuty při zjištění neetického podnikání – již plánovaná výuka etiky podnikání ve školách. • Tvrdší postih korupce a vyšší zaměření na tento problém. • Myslím, že etičnost jednání nelze nastavit zákony, tudíž ho může zlepšit jen samotné zvýšení etičnosti každého občana této země... • Kdyby se dodržovaly zákony, trest byl trestem a pravidla určovali ti lidé, kteří vytváří hodnoty! • Lepší vychování, čest a morálka samotných lidí (podnikatelů). • Tyto věci nelze vyřešit zákonem, nařízením, ničím.

4.3 Dotazníkové šetření – podnikatelé

V rámci prvního dotazníkového šetření byla vytvořena dle kvótního výběru druhá skupina respondentů – podnikatelé. Autorka se setkala s vysokým nezájmem ze strany podnikatelů při elektronickém oslovení. Během prvních dvou měsíců bylo zaznamenáno pouze 10 firem, které vyplnily příslušný dotazník. V období dalších dvou měsíců se podařilo získat chybějících 40 firem, a to pomocí telefonických hovorů nebo zanecháním fyzického dotazníku přímo u podnikatele. Při osobním setkání či telefonickém hovoru byli respondenti ochotnější spolupracovat. I tyto dotazníky nejdříve zjišťovaly základní informace o podniku, poté vztah k FairTrade výrobkům

a Multi-Level Marketingu a na závěr postoj k etice v podnikání. Dotazník – podnikatelé je součástí Přílohy 2.

Základní charakteristiky zkoumaného vzorku

Otázka č. 1: **Právní forma podnikání** - Vzorek z celkového počtu 50 respondentů byl zastoupen 42 respondenty podnikající jako OSVČ, 4 respondenti podnikající jako s.r.o., 1 respondent a.s. a 3 respondenti uvedli jinou formu - *družstvo*. Jako druhý indikátor pro kvótní výběr byla zvolena **klasifikace ekonomické činnosti**. Podniky jsou zastoupeny v oboru: zemědělství, lesnictví a rybolovu (3), průmyslu (6), stavebnictví (6), obchodu, ubytování a stravování (14), dopravy, skladování a spojů (2), činností oblasti nemovitostí (2), vzdělávání (1), zdravotní, sociální péče a veterinární činností (1) a ostatní (15). Další získané údaje sociálně-ekonomické údaje slouží pouze jako informativní. V následující Tabulce č. 4 jsou shrnuty počty dotazníků u zvolených indikátorů kvótního výběru a jejich relativní četnosti.

Tabulka č. 4: Počet dotazníků dle jednotlivých indikátorů – podnikatelé

právní forma podnikání	OSVČ	42	84%
	s.r.o.	4	8%
	a.s.	1	2%
	jiná forma	3	6%
klasifikace ekonomické činnosti	zemědělství, lesnictví a rybolov	3	6%
	průmysl	6	12%
	stavebnictví	6	12%
	obchod, ubytování a stravování	14	28%
	doprava, skladování a spoje	2	4%
	činnosti oblasti nemovitostí	2	4%
	vzdělávání	1	2%
	zdrav., soc. péče, veterinární č.	1	2%
	ostatní	15	30%

Zdroj: vlastní zpracování

Otázky č. 2 – 4: **stáří podniku, počet zaměstnanců a místo podnikání** – mají informativní charakter dokreslující základní údaje o podnicích, neboť nepatří mezi zvolené indikátory kvótního výběru. U otázky týkající se stáří podniku z 50 respondentů uvedlo 42% (21) 10 let a více, 30% (15) 5 – 10 let, 22% (11) 1 – 4 roky a pouze 6% (3)

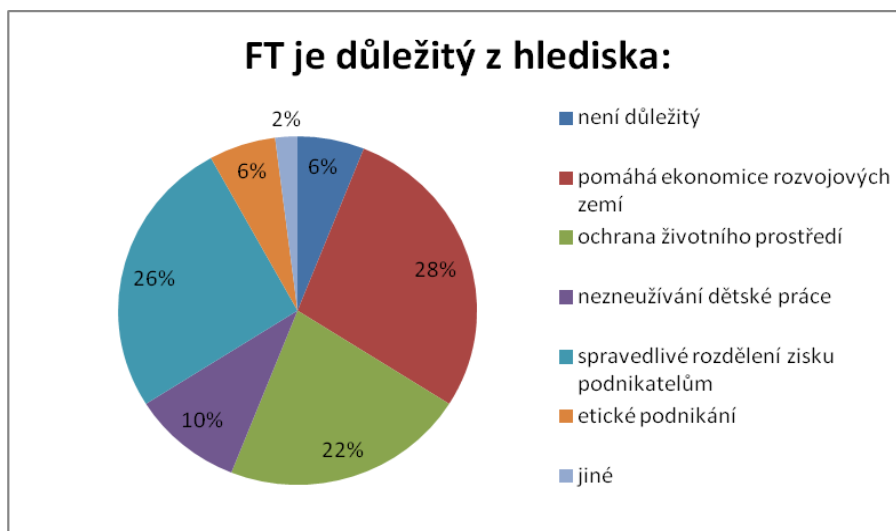
do 1 roku. 62% (31) respondentů uvedlo počet zaměstnanců do 9, 34% (17) 10 – 49 a výběr 50 – 299 a 300 a více zaměstnanců bylo uvedeno po jednom respondentovi. Místo podnikání je nejvíce v obci 3 000 – 14 999 (38%; 19), 15000 a více (34%; 17), 500 – 2 999 (22%; 11) a nejméně (6%; 3) v obci do 499 obyvatel.

Problematika FairTrade (FT) a Multi-Level Marketing (MLM)

Otázky č. 6 – 9 se týkají FT a otázky č. 10 – 11 se zaměřují na MLM. **Výrobky označené FT** (tato otázka byla povinná pro všech 50 respondentů a měla možnost více odpovědí) 29 respondentů nepoužívá, ani neprodává, 14 dotázaných neplánuje jejich použití či prodej. Dalších 13 respondentů je používá nebo prodává a 10 respondentů je alespoň plánuje používat a prodávat. Následující otázka zkoumala **četnost použití/prodeje výrobků FT**: žádné (68%; 34), denně (4%; 2), téměř denně (10%; 5), týdně (14%; 7) a měsíčně (4%; 2). Otázka č. 7: **Zájem spotřebitelů o produkty FT** – žádný (52%; 26), téměř žádný (32%; 16) a značný (16%; 8).

Poslední otázka týkající se **FT z hlediska jeho důležitosti**: není důležitý (6%; 3), pomáhá ekonomice rozvojových zemí (28%; 14), ochrana životního prostředí (22%; 11), nezneužívání dětské práce (10%; 5), spravedlivé rozdělení zisku podnikatelům (13%; 13), etické podnikání (6%; 3) a jiné (2%; 1) – uvedeno: *všechny výše uvedené možnosti*. Všechny výše zmíněné odpovědi jsou zobrazeny v Grafu č. 5.

Graf č. 5: FT je důležitý z hlediska ...

Zdroj: vlastní zpracování

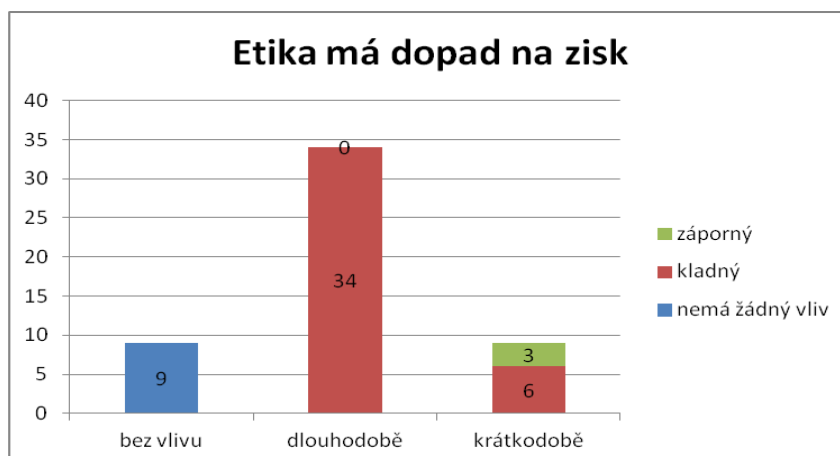
V pořadí již desátá otázka se týká **použití Multi-Level Marketingu**. 34 respondentů MLM nepoužívá, 7 z oslovených podniků jej využívá a 9 MLM používá částečně. **Pohled na MLM:** 30 respondentů jej považuje za etické podnikání, 15 respondentů vnímá MLM za neetický způsob podnikání a 5 respondentů využilo možnosti napsat svůj názor: *Je to firma od firmy. Záleží na solidnosti firmy, lze použít, pokud je myšlenka korektní a výrobek kvalitní. Záleží na jednotlivci. Dle firmy. Nejednoznačné – jako každé podnikání.*

Etika v podnikání

Následujících 8 otázek se týká etiky v podnikání. Otázka č. 12: **Etický kodex v podniku:** 54% (27) respondentů nemá ve svém podniku zaveden etický kodex a 10% (5) o zavedení ani neuvažuje. Oproti tomu dalších 20% (10) respondentů mají zaveden ve svých podnicích etický kodex a zbylých 16% (8) o jeho zavedení uvažuje. **Etikou v podnikání** se 66% (33) ze všech dotázaných neřídí, ale dodržují ji. Naopak 16% (8) etiku nepoužívají a zbylých 18% (9) se přímo řídí etickým kodexem. **Morální konflikty** na pracovišti neřeší 12 respondentů, 8 je řeší dle etického kodexu a 30 respondentů tyto konflikty řeší individuálně.

Další otázka s možností více odpovědí zkoumala **vliv etiky na zisk**. 34 respondentů je toho názoru, že zisk díky etice je dlouhodobě kladný, krátkodobě kladný (6), krátkodobě záporný (3), etika nemá žádný vliv na zisk (9) a odpověď – dlouhodobě záporný nikdo neoznačil. Následující Graf č. 6 zobrazuje dopad etiky na zisk.

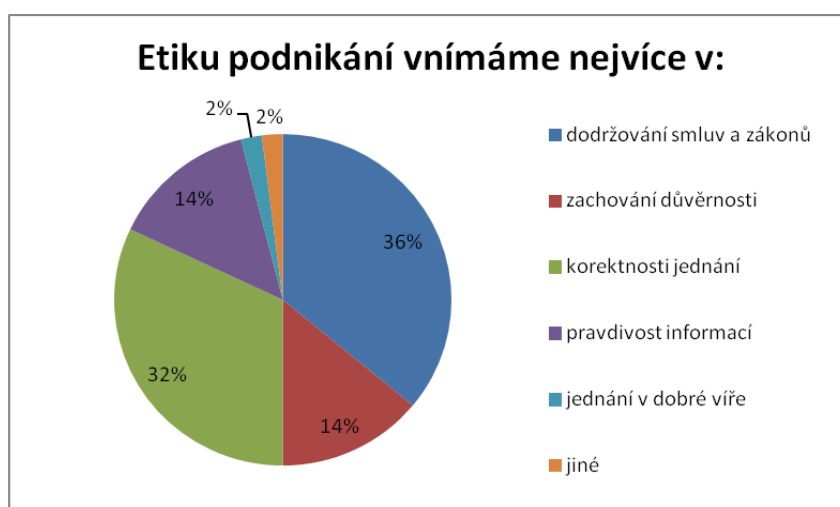
Graf č. 6: Etika má dopad na zisk ...

Zdroj: vlastní zpracování

Legislativu této oblasti (otázka s více odpověďmi) považuje polovina respondentů za nedostačující a 14 respondentů uvedlo, že ani nepodporuje etické chování. Oproti tomu 20 respondentů považuje legislativu za dostačující a 4 respondenti míní, že podporuje etické chování. Na otázku č. 16 **Podnikání v ČR** uvedlo 36 respondentů, že v České republice lze podnikat eticky, 9 respondentů je opačného názoru a 5 respondentů vyjádřilo svůj názor: *Bohužel více vlivů, zbytečný tlak úřadů a zákonů, malá podpora drobným podnikatelům. Podnik si hodnoty musí nastavit sám, aby šlo být férový. Lze, ale s velkou snahou. Záleží na oboru. Záleží na okolnostech.*

Graf č. 7: Etiku podnikání vnímáme nejvíce v ...

Zdroj: vlastní zpracování

Etiku v podnikání vnímáme nejvíce v: dodržování smluv a zákonů (36%; 18), zachování důvěrnosti (14%; 14), korektnosti jednání (32%; 16), pravdivosti informací (14%; 7), jednání v dobré víře (2%; 1) a jiné (2%; 1) – *Všechny uvedené možnosti.* V předchozím grafu jsou jednotlivé odpovědi názorně zobrazeny.

Poslední otázka (nepovinná): **Co by podle Vás nejvíce přispělo ke zvýšení etičnosti jednání v podnikání v ČR?**

• *Soustředěný tlak ze strany spotřebitelů.* • *Současná situace - rozhodování výhradně podle ceny a marketingových triků, neznalost vlastností produktů ze strany spotřebitelů - dovoluje nekalou konkurenci.* • *Dbát o etiku jednání nejen v podnikatelské sféře, ale i u politické reprezentace.* • *Více publikovat příklady, jak se etické chování vyplácí.* • *Potrestání skutečných velkých kauz rozkrádání, stejně tak jako to jde u malých. Zatím je to výsměch, že?* • *Zlepšení podmínek pro drobné podnikatele, aby se bez krácení daní dalo něco vydělat a ušetřit.* • *Na celkovém zlepšení etičnosti by se měl podílet každý v daném oboru.* • *Lidské hodnoty posunout trochu do jiné úrovně než do úrovně rychlého zbohatnutí a zisku.* • *Lidský úspěch či neúspěch se dnes měří pouze formou vydělaných peněz nikoliv tím, co podnikání přináší společnosti jako celku (zaměstnanost, udržitelnost, ...).* • *Větší a spravedlivé postihy nepoctivců.* • *Začít s morálními zásadami už v útlém věku dítěte.* • *Kdyby čeští politici šli obyčejným podnikatelům příkladem.* • *Skutečné dodržování etiky – ne jen o tom psát a mluvit.* • *Na celkovém zlepšení etičnosti by se měl podílet každý v daném oboru.* • *Zlepšení zákonů. Obnovení základů slušného chování.*

4.4 Dotazníkové šetření – HEP a NEP

Druhé dotazníkové šetření bylo použito jako „doplňkové“ pro zjištění environmentálního postoje veřejnosti k dané problematice. Překvapivě u druhého šetření HEP a NEP byla návratnost vysoká, z celkově 55 oslovených respondentů dotazník vyplnilo 50. Možným důvodem mohla být délka dotazníku bez jakýchkoli demografických otázek. Na každé tvrzení je na výběr stejné možnosti odpovědí: určitě souhlasím; spíše souhlasím; nevím; spíše nesouhlasím; určitě nesouhlasím.

Následujících 12 tvrzení bylo poupraveno na problematiku etiky a ekonomie – liché výroky indikují NEP a sudé výroky indikují HEP.

Stanovená tvrzení:

1. Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.
2. *Lidé a podniky mají právo upravovat přírodu tak, aby uspokojovala jejich potřeby.*
3. Těžařské společnosti mají katastrofální důsledky na životní prostředí.
4. *Země má dost přírodních zdrojů, jde jen o přísnější kontrolu jejich využívání.*
5. Podnikatelé jednají neeticky a často poškozují životní prostředí.
6. *Lidé se nakonec naučí etickým zásadám v ekonomice a principům fungování přírody dostatečně na to, aby byli společně v rovnováze.*
7. Jestliže se podniky budou chovat tak jako nyní, zažijeme brzy velkou ekologickou katastrofu nebo další ekonomickou krizi.
8. *Rovnováha v přírodě je dostatečně silná na to, aby si sama poradila s dopady současných industriálních států.*
9. Pro existenci stabilní ekonomiky budeme muset vyvinout takovou ekonomiku, v níž je průmyslový růst více kontrolován.
10. *Podniky byly založeny, aby pouze generovaly zisk bez společenské odpovědnosti.*
11. Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.
12. *Problematika ekologické krize je silně zveličována.*

Výsledky šetření:

Sečteme-li u lichých výroků kladné odpovědi a porovnáme je s kladnými odpověďmi u sudých výroků, zjistíme postoj respondentů k danému tématu. Výsledky šetření jsou zobrazeny v přehledné Tabulce č. 5, kde jsou uvedeny počty jednotlivých odpovědí.

Tabulka č. 5: dotazníkové šetření HEP a NEP

Otázka č. /odpověď	určitě souhlasím	spíše souhlasím	nevím	spíše nesouhlasím	určitě nesouhlasím
1	6	24	3	17	
2	1	15	2	11	21
3	18	11	6	10	5
4	20	13	11	5	1
5	16	19	1	13	1
6	5	8	2	24	11
7	14	32	3	1	
8	1	9	10	17	13
9	8	31	7	4	
10	2	25	11	11	1
11	46	3	1		
12	2	8	2	16	22

Zdroj: vlastní zpracování

Výroky indikující NEP:

U lichých tvrzení převážná většina respondentů souhlasí. Konkrétně u těchto šesti lichých tvrzení možnost *určitě souhlasím* čítá 108 označení a *spíše souhlasím* 120. Nejvíce označení *určitě souhlasím* bylo u tvrzení č. 11 v počtu 46, tedy téměř všichni z padesáti účastníků šetření, a nejméně označení u tvrzení č. 1 v počtu 6. V kategorii *spíše souhlasím* bylo nejvíce označení u tvrzení č. 7 a č. 9 a nejméně u č. 11.

Nerozhodnost u těchto výroků je poměrně nízká, celkově 21 označení u možnosti *nevím*. Nejvíce tuto možnost využili respondenti u tvrzení č. 9 (7 respondentů) a č. 3 (6 respondentů), po 3 respondentech takto odpověděli u tvrzení č. 1 a č. 7 a po jednom respondentu si nebyli jistí tvrzením č. 5 a č. 11.

Možnou odpověď *spíše nesouhlasím* u těchto tvrzení byla označena celkově v počtu 45, a to nejvíce u tvrzení č. 1 (17) a nejméně u č. 7 (1). Pouze 5 respondentů u tvrzení č. 3 a 1 respondent u tvrzení č. 5 označilo *určitě nesouhlasím*, tedy celkově 6 označení v této možnosti.

Výroky indikující HEP:

Naopak u sudých tvrzení převažovala u odpovědí míra nesouhlasu. Celkově možnost *určitě nesouhlasím* byla označena v počtu 69, z toho nejvíce u tvrzení č. 12 (22) a č. 2 (21) a nejméně (po jedné odpovědi) u tvrzení č. 4 a č. 10. V počtu 84 byla celkově označena možnost *spíše nesouhlasím*, kde v této kategorii bylo nejvíce odpovědí. Bez jednoho polovina respondentů označila tuto odpověď u tvrzení č. 6 a nejméně označení této možnosti je u tvrzení č. 4.

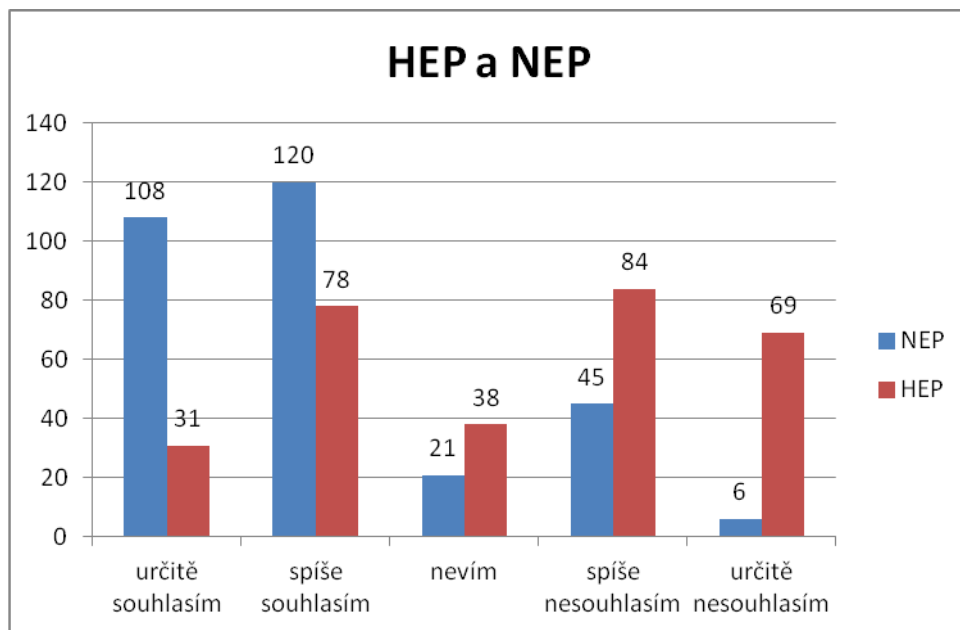
Nerozhodnost zde byla vyšší oproti lichému tvrzení, celkově 38. Nejvíce označení (11) bylo u tvrzení č. 4 a č. 10 a nejméně označení (2) možnosti *nevím* u tvrzení č. 2, č. 6 a č. 12.

Odpověď *určitě souhlasím* si respondenti vybrali celkově pouze v počtu 31, a to nejvíce u tvrzení č. 4 (20). Možnost *spíše souhlasím* byla označena v počtu 78. U tvrzení č. 10 takto odpověděla polovina respondentů, což bylo v této kategorii nejvíce. Nejméně označení (8 respondentů) pak bylo u tvrzení č. 6 a č. 12.

Závěr šetření HEP a NEP

Šetření se zúčastnilo 50 oslovených respondentů, tudíž se u jednotlivé odpovědi vyjadřující míru ne/souhlasu mohlo celkově u všech tvrzení načíst až 600 označení, tzn. 300 označení u lichých a 300 označení u sudých tvrzení. Počet označení u jednotlivých možností odpovědí znázorňuje Graf č. 8 HEP a NEP. Z tohoto grafu je patrné, že míra souhlasu je větší u tvrzení indikující NEP. Výsledky počtu všech kladných odpovědí respondentů jsou: NEP = 228 a HEP=109. V porovnání kladných odpovědí je zřejmé, že NEP převyšuje nad HEP, což znamená, že respondenti mají prokazatelně proenvironmentální smýšlení.

Graf č. 8: HEP a NEP

Zdroj: vlastní zpracování

5 Vyhodnocení studie a diskuze

5.1 Spotřebitelé a podnikatelé

Sociálně-ekonomický charakter

Vybrané demografické údaje o respondentech nebyly statisticky ani graficky zpracovány, neboť byly dány kvótním výběrem. U spotřebitelů bylo zvoleno volným indikátorem bydliště, kde největší zastoupení respondentů bylo z obcí čítajících 3 000 – 14 999 obyvatel. Výsledek není nějak překvapivý, neboť s ohledem na hustotu zalidnění Jihočeského kraje, právě tyto obce mají největší zastoupení v regionu. U podnikatelů byl nejmenší počet zastoupení v obcích do 499 obyvatel, což lze zdůvodnit logikou. V malé obci je obtížnější dopravní dostupnost a obslužnost, obstarávání surovin a zboží znamenající pro podnikatele vyšší finanční náklady než ve městech. Převážná část podnikatelů na trhu funguje déle jak 10 let. Tím lze říci, že v JČK se podnikům daří a o většině z nich hovoříme jako o stálých/stabilních podnicích. Podnikatelé v nadpoloviční většině uvedli počet zaměstnanců do 9. Toto číslo se opírá o fakt, že OSVČ tvořily téměř 84% dotázaných. Stáří podniku lze také korespondovat s jeho velikostí - čím starší podnik, tím více zaměstnanců.

Fair Trade a Multi-Level Marketing

Četnost nákupů spotřebitelů poukazuje na existenci konzumní společnosti v České republice, neboť převážná většina (zastoupená především ženami) nakupuje téměř dennodenně. Dotazníková část problematiky Fair Trade nesplnila má očekávání. Pouze polovina spotřebitelů zná označení výrobků tímto logem a jen zanedbatelná část jej i nakupuje. Ačkoliv respondenti nakupující výrobky FT uvedli četnost nákupu denní nebo téměř denní, výrobky FT převážně nakupují měsíčně a pouze 13% z uvedených týdně, ačkoliv uvedli, že s výrobky FT jsou spokojeni. Přestože byly osločovány podniky používající FT, ze získaných dat vyplynulo, že pouze 13 firem tyto výrobky skutečně používá či prodává a 10 firem to alespoň plánuje. Převážná většina z těchto 100 respondentů považuje FT důležitý z hlediska pomoci ekonomice rozvojových zemí.

To je možným důvodem, proč tyto výsledky nejsou vyšší. Respondentů se tato situace přímo netýká, jedná se o cizí ekonomiku. Druhou nejčtenější odpovědí byla ochrana životního prostředí – jedná se o životní prostředí na Zemi, tudíž se týká nás všech – proto tyto hodnoty nejsou nižší. Možnosti odpovědi důležitost FT z hlediska etického podnikání ze strany spotřebitelů zůstala nevyužita a ze strany podnikatelů byla použita 4x. Oproti spotřebitelům podniky více označili volbu spravedlivého rozdělení zisku podnikatelům. Zajímavá byla odpověď spotřebitele, který využil textové formy: *FT je na špatné cestě (v kapitalismu)*. Skeptici vůči FT vyzdvihují normy EU a státní zásahy s vedlejšími efekty, které narušují základní myšlenku FT. Velkou roli zde také hraje politika, dotace a ziskovější odvětví v zemědělství, což narušuje přirozený vývoj trhu.

Oproti FairTrade je Multi-Level Marketing (MLM) pro spotřebitele známější. Většina oslovených spotřebitelů nevěděla, co si má pod označením MLM představit, ale se spojením názvů známých firem (např. Avon) podnikajících touto formou, ihned porozuměli. Pouze 6 spotřebitelů nezná toto označení, ostatní jej i ve většině využívá pro svůj nákup a někteří v rámci MLM také pracují. Z vyhodnocených podniků je 16 firem, které MLM využívají byť jen částečně. Převážná většina všech dotazovaných se shodla na etičnosti MLM, v mnoha případech tuto formu pokládají za jeden z druhů podnikání, kde etické hledisko záleží hlavně na jednotlivci a firmě. Necelá třetina byla razantně proti, napomáhá tomu horší kvalita výrobků, vysoké ceny, špatná reklama a kauzy kolem známých firem, které pochybily, ale také „rychlorkvašky“ v této oblasti, kteří se chtějí na trhu (především na trhu finančním) pouze přiživit.

Etika v podnikání

Poslední část týkající se etiky v podnikání je optimističtější. Zde se všichni spotřebitelé shodli na důležitosti etiky v ekonomice. Etiku v podnikání spotřebitelé spatřují v celkovém chování firmy, ale vyžadují ji také u jednotlivců v rámci obchodního styku. Ačkoliv převážná část podnikatelů nemá etický kodex ve své firmě zaveden, etiku v podnikání dodržují všichni vyjma 8 podnikatelů. Z interpretace získaných dat z dotazníkových šetření je patrné, že společnost není apatická vůči neetickému jednání v oblasti ekonomiky. Dokonce podnikatelé uvedli, že etika má dlouhodobě kladný vliv na zisk. Vzájemný vztah ekonomiky a etiky respondenti

nejvíce vnímají v korektnosti jednání a v dodržování smluv a zákonů či v pravdivosti informací.

Legislativa této oblasti v České republice je dle mínění respondentů nedostačující, někteří podnikatelé také uvedli, že legislativa ani nepodporuje etické chování. Jsou zde protichůdné názory respondentů, na jedné straně si myslí, že se etika nedá řešit pomocí zákonů a druhá strana je toho názoru, že by legislativa měla být přísnější. Zde se naskýtá otázka, zda-li větší množství zákonů a předpisů nezpůsobí zbytečný tlak úřadů na podnikatele a ještě více je nezatíží už tak vysokou administrativou.

Závěrečná otázka byla pro obě skupiny stejná. Smyslem otázky bylo nalézt obecné řešení pro zvýšení etičnosti v podnikání v České republice. Nejvíce spotřebitelé vyzdvihovali důležitost zákonů v této oblasti, přísnější potrestání neetického chování, kvalitu produktů a služeb, vzdělanost v této problematice a výchovu. Podnikatelé mimo jiné navrhovali medializaci výhodnosti etického chování, zlepšení podmínek podnikání, větší a spravedlivé postihy.

5.2 NEP a HEP

Z provedeného šetření vyšly kladné hodnoty indikující NEP vyšší než hodnoty indikující HEP. Můžeme tedy konstatovat, že veřejnost zaujímá proenvironmentální postoj k dané problematice.

Téměř všichni respondenti souhlasili s metaforou Země jako vesmírné lodi s omezeným množstvím zdrojů, připouštějí však dostatek přírodních zdrojů při důslednější kontrole jejich využívání. V tvrzeních obsahující vliv lidí a podniků na životní prostředí respondenti svými odpověďmi vyjadřují takřka katastrofický scénář, kde člověk a firmy svými činnostmi poškozují životní prostředí směřující k velké ekologické katastrofě, neboť podniky byly založeny pouze pro generování zisku bez společenské odpovědnosti. Respondenti moc nevěří, že se lidé naučí takovým etickým zásadám v ekonomice, které by povedli ke společné rovnováze s přírodou.

Převládá zde více ekologický přístup před antropologickým, což může být způsobeno použitím metody NEP 12, která je více orientovaná proekologicky. Tato metoda byla v České republice použita již několikrát.

5. 3 Diskuze

Z výsledků uskutečněného šetření diplomové práce vyplývá, že veřejnost vyžaduje etické podnikání a zaujímá proenvironmentální postoj k dané problematice. Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR (n. d.) v tiskové zprávě *Hodnocení ochrany životního prostředí* uvedlo v nadpoloviční většině respondentů, že se Česká republika v přiměřené míře stará o životní prostředí. Téměř tři čtvrtiny dotázaných negativně hodnotilo chování podniků a firem k životnímu prostředí. Podobné výsledky prezentoval například prof. PhDr. Marek Franěk, CSc., Ph.D. (n. d.) ve výzkumu *Antropocentrických a biocentrických postojů k přírodě v české populaci*, kde použil NEP 15. Výzkum naznačuje kladný vztah člověka k přírodě s ochrannářskými tendencemi. Vlastní empirické šetření HEP a NEP dospělo ke stejným výsledkům, jako výše uvedené výzkumy.

Z prvního šetření je zřejmé, že v podnikání přetrvává nedostatek etiky. Tyto závěry potvrzuje i výzkum organizace Transparency International (n.d.) *Aplikace metod a nástrojů podnikatelské etiky v českém podnikatelském prostředí*, ve kterém výsledky poukázaly na fakt, že prostředí v ČR není nakloněno etickému podnikání. Z tohoto výzkumu mimo jiné vyplývá, že 59% zúčastněných českých firem má zaveden etický kodex či vnitřní etický předpis. Z výsledků šetření této práce se nepotvrdilo, že by značná část podnikatelů používala etický kodex.

V oblasti Fair Trade provedl výzkum Institut evaluací a sociálních analýz (n.d.) *Přístup obyvatel ČR k Fair Trade*. 61% z celkového počtu 1 188 respondentů, vybraného kvótním výběrem, o pojmu fair trade nikdy neslyšelo. Zbylí respondenti si toto označení spojili se spravedlivým obchodem s rozvojovými zeměmi a s ekologickými charakteristikami. Což koresponduje s výsledky mého prvního šetření.

Z výsledků druhého šetření vyplynulo, že se veřejnost obává ekologické krize, že má Země jen omezené množství zdrojů a veškerá činnost lidí a podniků poškozují životní prostředí. Avšak dánský ekolog B. Lomborg ve své knize *Skeptický ekolog*

na základě statistických údajů všechny tyto obavy vyvrací s tím, že většina ekologických otázek byla již vyřešena a že životní prostředí se ochrání díky hospodářskému pokroku. To také potvrzují výsledky ze Zprávy o životním prostředí z roku 2013, kde je popsán zlepšující se stav životního prostředí České republiky (Březina, n.d.).

Jak již bylo řečeno, záleží na společnosti, v jaké míře bude etika působit na ekonomii. Letos na jaře byl v České republice proveden výzkum Sociologického ústavu AV ČR (n.d.) *Jaké chování je pro nás morálně přijatelné?* Cílem bylo zjistit morální akceptaci určitých druhů lidského chování. Za nepřijatelné chování uvedla třetina oslovených respondentů dávání úplatků, zatajování zdanitelných příjmů, kupování kradených věcí či zaměstnávání lidí načerno. Konkrétněji zcela nepřijatelné pro 38% osob je dávání úplatků což se za posledních deset let výrazněji nezměnilo. Morálně je také odsuzováno lhaní ve svůj vlastní prospěch pro čtvrtinu Čechů. Naopak větší část veřejnosti je svolná k využívání osobních známostí při jednáních na úřadech, tento trend má vzrůstající tendenci od roku 2005. Výzkum poukázal na fakt, že mladší generace výrazně méně morálně odsuzuje výše uvedené lidské jednání než generace rodičů a prarodičů, což má za následek morální úpadek společnosti. To není zrovna příznivé pro ukotvení etiky v ekonomii, natož ve společnosti.

Z výše uvedeného porovnání vyplývá, že výzkumy prováděné celorepublikově jsou totožné s výsledky aplikovanými na Jihočeský kraj pomocí dotazníkových šetření této práce. Česká společnost si v posledních letech začíná uvědomovat důležitost životního prostředí, zejména na základě klimatických změn a s tím spojených živelných událostí. Hledá souvislosti těchto přírodních úkazů a více dbá na důsledky svých jednání. Myslím si, že odpovědi respondentů tyto výsledky potvrzují. V rámci environmentálních postojů se tak navrací k etičnosti nejenom v podnikání.

Důvodů oddělení ekonomie a etiky je hned několik. Souvisí s vývojem společnosti, s morálním úpadkem lidstva, ne/vzdělaností a popíráním společného vztahu těchto vědních disciplín. Dále je to hospodářská kriminalita, která je způsobená především korupcí, nezaměstnaností, finanční tísni a propastí mezi společenskými třídami. Současná honba za stále vyšším ziskem, chamtivost a konzum tuto propast jen prohlubuje.

5.4 Hodnocení stanovených hypotéz

Před samotným šetřením byly stanoveny hypotézy, které měly potvrdit či vyvrátit vzájemný vztah mezi ekonomikou a etikou.

Hypotézu „*H 0: Neexistuje žádný vztah mezi ekonomikou a etikou*“ můžeme **zamítnout** na základě teoretické rešerše, kde byl vzájemný vztah ekonomie a etiky popsán. Již v počátcích ekonomického myšlení byly ekonomické jevy hodnoceny z hlediska morálky a ekonomie jako samostatná vědní disciplína vznikla z etického učení.

„*H 1: Etika v podnikání je považována za důležitou u více než 90% respondentů – spotřebitelů*“ Tuto hypotézu **potvrzuje** otázka č. 18 Myslím si, že etika v podnikání je: důležitá x nedůležitá x nejednoznačné. Všechny 50 dotázaných respondentů (tedy 100% spotřebitelů) uvedlo, že etika v podnikání je důležitá.

„*H 2: Pomocí etiky podnik dosahuje dlouhodobě kladných zisků u více než 50% respondentů – podnikatelů*“ Také tato hypotéza byla **potvrzena** na základě dotazníkového šetření. Otázka č. 14 zkoumala vliv etiky na zisk, zde 34 respondentů – podnikatelů (tj. 68%) uvedlo, že zisk je díky etice dlouhodobě kladný.

„*H 3: Podpora Fair Trade značí zájem o etické podnikání u více než 50% všech respondentů.*“ Tato hypotéza byla nastavena pro všechny respondenty prvního dotazníkového šetření čítající 100 osob. Zájem o etické podnikání je měřen aktivním zapojením respondentů na trhu FT. První skupina (spotřebitelé) uvedla v počtu 15 osob v otázce č. 6 Znalost výrobků označených logem FairTrade možnost: znám FT a nakupuji tyto výrobky. Druhá skupina (podnikatelé) uvedla na otázku č. 6 Výrobky označené FairTrade možnost: používáme/prodáváme v počtu 13. Na základě těchto údajů je hypotéza H3 **zamítnuta**, neboť respondenti, kteří kupují či prodávají výrobky FT, tedy aktivně se zapojují na tomto trhu, je pouze 28, tedy méně než 50% ze všech 100 respondentů. Jednotlivý počet odpovědí na tyto otázky je uveden v následující tabulce.

Tabulka č. 6: Ověření hypotézy H3

otázka č. 6 Znalost výrobků označených logem FairTrade - spotřebitelé	
nikdy jsem o FT neslyšel/a	25
znám FT, ale nekupuji tyto výrobky	10
znám FT a nakupuji tyto výrobky	15
otázka č. 6 Výrobky označené FairTrade (možno více odpovědí) - podnikatelé	
používáme/prodáváme	13
nepoužíváme/neprodáváme	29
plánujeme používat/prodávát	10
neplánujeme používat/prodávát	14

Zdroj: vlastní zpracování

5.4 Návrhy

Tato podkapitola navazuje na předchozí odvozené důvody oddělení etiky a ekonomie. Je zřejmé, že realizace opětovného návratu k souladu těchto disciplín bude představovat dlouhou a pomalou implementaci na českém trhu. Podmínkou pro úspěšné zavedení je přijetí těchto návrhů jak ze strany jednotlivce, celé společnosti, tak i podnikatelskými subjekty ve všech odvětvích.

K úspěšné realizaci spojení etiky a ekonomie napomáhá fakt, že v posledních letech je česká společnost nakloněna etičnosti v podnikání, avšak nejsou k tomu zcela uzpůsobené podmínky. Stávající situaci se snaží napravit - stát formou zákonů a předpisů, vědci formou teorií a aktivisté zviditelněním těchto problémů. Názorným příkladem snahy o aplikování etiky do běžného pracovního života je zavedení etického kodexu, viz Příloha 3 Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy. Sepsáním etického kodexu začíná pro zainteresované osoby určitý závazek morálních hodnot vůči společnosti. I když jeho nedodržení není právně vymahatelné, působí zde větší morální tlak na lidské chování.

V této podkapitole jsem vymezila 5 faktorů, které mohou podpořit dlouhodobý soulad etiky a ekonomie:

1. **legislativa** – propracované, jednoznačné a hlavně srozumitelné zákony zahrnující celou oblast problematiky bez zbytečné přemíry byrokracie;
2. **kontrola a systém sankcí** – důsledné a systematické kontroly dodržování daných zákonů a případné prohřešky důrazně a spravedlivě trestat;
3. **vzdělání** - zavedení vyučování ekonomie s etikou na školách a zvýšit tak morální hodnoty jedinců, pořádat pravidelná školení podnikatelů/zaměstnanců v oblasti etického podnikání a protikorupčního jednání;
4. **motivace** – spravedlivý motivační systém pro zaměstnance a zvýhodněné podmínky pro firmy podnikající se společenskou odpovědností na základě zavedeného etického kodexu;
5. **politika a média** – stabilní politické klima a šíření pravdivých a nezájatých informací prostřednictvím médií.

Myslím si, že dodržováním výše uvedeného je možný dlouhodobý soulad etiky a ekonomie. Obávám se, že první a poslední oblast bude nejtěžší vnést do ekonomické praxe. V tomto ohledu je nejreálnější začít se vzděláním a motivací společnosti.

6 Závěr

Ústřední téma diplomové práce spočívá ve studii vzájemného vztahu etiky a ekonomie. Hlavním cílem bylo najít a popsat jejich spjitost v průběhu dějin ekonomického myšlení. Tento prvotní cíl byl naplněn v rámci literární rešerše. Prostřednictvím odborné literatury byla nastudována závislost těchto dvou vědních disciplín a následně získaná fakta byla popsána v úvodu teoretické části práce.

Úvod literární části vymezuje základní definice pojmů a charakteristiky jednotlivých historických období - od úplných počátků ekonomického myšlení, přes největší rozmach filozofie a ostatních společenských věd o lidském jednání, po moderní dějiny až do současného dění. Rešerše též připomíná historická pojitka etiky a ekonomie skrze náboženství, neboť jeho nadvláda ovlivňovala vzájemnou závislost všech společenských oborů. Bible, neboli Písmo Svaté, určovala co je dobré a co špatné do okamžiku, než do popředí vyvstaly vědy a názorové proudy založené na racionálním myšlení. V průběhu novodobých dějin lze sledovat vývoj postupného oddělování vzájemných vazeb etiky a ekonomie, které vyvrcholilo v jejich úplné odloučení. Ve společenských vědách se uvádí, že v posledních desetiletí si znovu etika a ekonomie nachází společnou cestu. Současná integrace je sice zdoluhavá a setkává se s mnohými překážkami, já pevně věřím, že jejich opětovné spojení bude již trvalé.

Vyjma hlavního tématu náleží této diplomové práci i dílčí cíle zaměřující se na posouzení důvodů oddělení a možnosti syntézy etiky a ekonomie a zachycení povědomí široké veřejnosti o problematice FairTrade a Multi-Level-Marketing. Tyto cíle byly naplněny zmapováním dané problematiky v sekci teoretické a následně prakticky doloženy prostřednictvím prezentování výsledků z empirických šetření v analytické části. Na základě zrealizovaných průzkumů bylo provedeno jejich vyhodnocení, jehož výstupem bylo definování možných příčin oddělení etiky a ekonomie. Pro úplné zpracování analytické části je zde zahrnuta i diskuze spočívající v komparaci výsledků těchto šetření s vědeckými výzkumy uveřejněnými nezávislými institucemi. Závěr praktické části pak nabízí možné návrhy, jež by upevnily soulad etiky a ekonomiky.

Analytická část je tedy založena na empirickém šetření, jež bylo provedeno ve dvou krocích. Prvotním šetřením - zaměřené na spotřebitele a podnikatelské subjekty - bylo zjištěno, že podstatná část všech dotázaných považuje etiku v ekonomii za důležitou. Rovněž bylo prokázáno, že na českém trhu etika nemá své ucelené a pevné stabilní místo po boku ekonomie. Jako nejčastější důvody oddělení těchto vědních disciplín považují hospodářskou kriminalitu – zejména korupci, dále chamtivost, přímočarou honbu podnikatelů za vyšším ziskem, (ne)vzdělanost obyvatelstva či propastný rozdíl mezi společenskými třídami. Co se týče (ne)vědění o FairTrade a Multi-Level-Marketing, v obou případech byly výsledky mizivé. FairTrade zná polovina dotázaných, naopak označení Multi-Level-Marketing je pro veřejnost známější.

Druhé dotazníkové šetření si kladlo za cíl zhodnotit názorové postoje veřejnosti o podnikání v návaznosti na životní prostřední pomocí metody HEP a NEP. Z výsledků vyplývá, že česká společnost se přiklání k proenvironmentálnímu názoru, tedy podnikat s ohledem na dobrý stav životního prostředí. Toto tvrzení, vyplývající z mého průzkumu a je ve shodě s prováděnými výzkumy na dané téma.

Jsem si vědoma, že na základě uvedeného souboru respondentů nemůžu generalizovat svá tvrzení a přenášet výsledky na celou populaci ČR. Důvodem je zaměření na Jihočeský kraj a přes snahu o reprezentativnost výběru respondentů se jedná o statisticky poměrně malý soubor, jenž odpovídá možnostem diplomové práce. Proto jsem považovala za nutné porovnat dosažené výsledky s podobnými průzkumy na téma etiky a ekonomie a domnívám se, že se ukázalo, přes uvedená omezení, že dosažené výsledky vykazují podobné vnímání etiky v podnikání také v regionálním měřítku.

Pro aplikaci dotazníkových šetření představující základní prvek analytické části bylo potřeba stanovit hypotézy, díky nimž budou vyvozeny závěry týkající se vztahu etiky a ekonomie. Prvotní hypotéza „*Neexistuje žádný vztah mezi ekonomikou a etikou*“ byla zamítnuta, neboť v první části této práce byl prokázán jejich historický vzájemný vztah. Naopak druhá hypotéza byla potvrzena - dle empirického šetření „*má etika pozitivní dopad na ekonomický zisk*“, a to nejenom z dlouhodobého hlediska. Třetí hypotéza týkající se „*podpory FairTrade*“ byla opět zamítnuta. Ačkoliv povědomí široké veřejnosti o fair trade je nízké, spatřuji v něm budoucnost z hlediska jeho základní myšlenky a potenciálu.

Na základě historického vývoje ekonomického myšlení lidstva, vyhodnocených výsledků empirického šetření a zjištěných konstatování široké veřejnosti jsem přesvědčena o nutnosti spojení etiky a ekonomie, především v podnikatelském sektoru. Z průzkumů vyplývá, že na českém trhu chybí etičnost v podnikání, ba dokonce samotní respondenti dychtí právě po této metodě podnikání. Potenciál pro etické podnikání vidím v zavedení a následném dodržování etických kodexů ustanovených v české legislativě. To může být zároveň odpovědí na otázku, jak vzájemně a trvale vyrovnat vztah etiky a ekonomie. Avšak základním předpokladem etického podnikání je dle mého názoru samotné ekonomické smýšlení jedince – tedy osobnost podnikatele - prvotní činitel podnikatelského sektoru a jeho základní podnikatelské vize. To znamená osvojit ve svém podnikání - kromě jeho podnikatelských záměrů, generování zisku – i základní morální prvky a ty dodržovat. Neboť ekonomie vznikla z etického učení a tomu by měla odpovídat i skutečnost. Pro navrácení jejich souladu by se tak etika měla vrátit do základního ekonomického učení, tj. vyučovat ekonomické teorie s etickým hlediskem.

Každá strana má 2 mince - záleží na postoji člověka k této problematice. Jednotlivci si názor utváří v průběhu svého života, který je ovlivněn řadou psychologických aspektů a sociálních faktorů, jako je jeho prostředí, společenské zvyky a kultura dané země. Ovšem pokud společenské konvence tolerují neetické praktiky, pak těžko přesvědčíme jedince o morálních hodnotách. Všichni jistě známe rčení *příležitost dělá zloděje* a každý v sobě má trochu té nečestnosti, proto prevence a kontroly není a nebude nikdy dost.

I. Summary and keywords

Summary

The title of this thesis is “Ethics and economics in history of economic thought“. The main objective of the theoretical part was to find and describe the connection between ethics and economics in the history of economic thought. For a comprehensive entry at first basic terms and the most important milestones of economic thought throughout history are explained. The diploma work shows, within the historical framework, the most important trends of thinking of particular economic schools and through proven propositions it either affirms or denies them.

The analytical part, by contrast, focuses on the functioning of the relationship between economics and ethics in everyday practical life. The key points of the survey questions were business ethics, its legislation, and the level of knowledge of Fair Trade and Multi-Level Marketing. All consumers agreed on the importance of ethics in the economy. Interpretation of the data obtained from the surveys shows that the society is not apathetic toward unethical acts in the field of economy. According to the initial investigation the continuing lack of business ethics remains. Most respondents find the mutual relationship of economics and ethics to be represented by correctness of acting, by observing contracts and laws and by the truthfulness of the information provided. Even businessmen said that ethics has a long-term positive effect on earnings. According to respondents, legislation in this area is insufficient in the Czech Republic, some entrepreneurs also mentioned that legislation does not even support ethical behaviour.

We can conclude that the public takes pro-environmental stance on the issue. Implementation and compliance with codes of ethics may be the answer to the question of how to settle the relationship of ethics and economics.

Keywords

economics, ethics, business ethics, fair trade, multi level marketing, code of ethics

II. Přehled použité literatury a zdrojů

Publikace

- BÍLÝ, J. (2005). *Základy etiky, estetiky a religionistiky*. (1st ed.). Praha: Eurolex
- BLAŽEK, J. (1996) *Základy ekonomie I*. (1st ed.). Brno: Masarykova univerzita
- BLECHA, I. (1994) *Filosofie – základní problémy*. (1st ed.). Olomouc: FIN Publishing
- BUCHHOLZ, T. G. (1989) *Živé myšlenky mrtvých ekonomů – Úvod do moderních ekonomických teorií*. Praha: Victoria Publishing
- DALY, H. E., & FARLEY, J. (2004) *Ecological Economics: Principles and Applications*. Island Press. Washington, Covelo, London
- DYTRT, Z., & et al. (2006) *Etika v podnikatelském prostředí*. (1st ed.). Praha: Grada Publishing
- FRANK, R. H., & BERNANKE, B. S. (2002) *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing
- HOLMAN, R. (2005) *Ekonomie*. (4th ed.). Praha: C. H. Beck
- HOLMAN, R., & et al. (2005) *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C. H. Beck
- KOHÁK, E. (2000) *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON
- KOLEKTIV AUTORŮ (2002) *Manažerská etika III. díl – inspirace pro 21. století*. (1st ed.). Praha: Economia
- KVASNIČKOVÁ, A., & et al. (1999) *Dějiny ekonomického myšlení*. (1st ed.). Praha: REGO
- PUTNOVÁ, A., & SEKNIČKA, P. (2006) *Etické řízení ve firmě*. (1st ed.). Praha: Grada Publishing
- REDCLIFT, M., & WOODGATE, G. (1997) *The international handbook of environmental sociology* (1st ed.). Cheltenham: Edward Elgar
- SAMUELSON, P. A., & NORDHAUS, W. D. (2007) *Ekonomie*. Praha: Svoboda

- SEDLÁČEK, T. (2009) *Ekonomie dobra a zla: po sopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. (1st ed.) Praha: 65. pole
- SEN, A. (2002) *Etika a ekonomie*. (1st ed.). Praha: Vyšehrad
- SMITH, A. (2001) *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut
- SVOBODOVÁ, Z., & et al. (2011) *K etické výchově*. Praha: Karez
- ŠMAJS, J., BINKA, B., & ROLNÝ, I. (2012) *Etika, ekonomika, příroda*. (1st ed.). Praha: Grada Publishing
- ŠRONĚK, I. (1995) *Etiketa a etika v podnikání*. (1st ed.). Praha: Management Press
- ŠVARCOVÁ, J. (2003) *Ekonomie – stručný přehled*. Zlín: CEED
- THOMPSON, M. (2004) *Přehled etiky*. (1st ed.). Praha: Portál
- TICHÁ, I., & HRON, J. (2003) *Strategické řízení*. (1st ed.). Praha: CREDIT
- WEBER, M. (2009) *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH

Elektronické zdroje

- BIOspotřebitel (n.d.) *Ovoce, zelenina a pesticidy*. Retrieved 15.11.2014, from <http://biospotrebitel.cz/bio-poradna/jak-na-eko-domacnost/ovoce-zelenina-a-pesticidy>
- BREZINA, I. (n.d.) *Skeptický ekolog zasadil zeleným aktivistům ránu z milosti*. Retrieved 27.7.2015, from <http://blisty.cz/art/28817.html>
- Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Centrum pro výzkum veřejného mínění (n.d.) *Jaké chování je pro nás morálně přijatelné?* Retrieved 27.7.2015, from http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7368/f3/ov150403.pdf
- ČSÚ Český statistický úřad (n.d.) *Ročenky*. Retrieved 12. 3. 2014, from https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn
- Ekologická stopa (n.d.) *Zelená ekonomika: cesta k udržitelnosti?* Retrieved 8.12.2014, from <http://www.ekologickastopa.cz/ekosystemove-sluzby/zelena-ekonomika-cesta-k-udrizitelnosti.htm>

- Euroskop.cz Věcně o Evropě (n.d.) *Zelené knihy*. Retrieved 10.11.2014, from <https://www.euroskop.cz/8913/sekce/zelene-knihy/>
- EY společnost Ernst & Young (n.d.) *Tlak na růst výnosů a zisku žene firmy k protiprávnímu jednání*. Retrieved 3.6.2015, from http://www.ey.com/CZ/cs/Newsroom/News-releases/2015_Tlak-na-rust-vynosu-a-zisku-zene-firmy-k-protipravnimu-jednani
- Fair trade je dobrý (n.d.) *Historie fair trade*. Retrieved 8.12.2014, from <http://stary.fairtrade.cz/36-historie-fair-trade/>
- FRANĚK, M. (n.d.) *Výzkum antropocentrických a biocentrických postojů k přírodě v české populaci*. Retrieved 27.7.2015, from www.muweb.cz/hana.klonfarova/.../Marek_zaverecna%20zprava.doc
- GAC, s.r.o. (n.d.) *Posilování etiky v podnikání v ČR*. Retrieved 10.11.2014, from <http://www.gac.cz/cz/nase-prace/zakazky-1994-2004>
- Impuls rádio (n.d.) *Etika a etiketa*. Retrieved 20.5.2014, from <http://stary.fairtrade.cz/36-historie-fair-trade/>
- Institut evaluací a sociálních analýz (n.d.) *Přístup obyvatel ČR k Fair Trade*. Retrieved 27.7.2015, from <http://www.inesan.eu/z-nasich-projektu#Kotva1>
- Ministerstvo životního prostředí (n.d.) *Jak se daří životnímu prostředí od listopadu 1989 a Zpráva o životním prostředí za rok 2013*. Retrieved 6.5.2015, from http://www.mzp.cz/cz/news_141114_zivotni_prostredi_listopad_89
- MultiLevelMarketing (n.d.) *Historie MLM*. Retrieved 6.5.2015, from <http://www.multilevelmarketing.cz/co-je-mlm/puvod-mlm/>
- MUSIL, J. (n.d.) *Poněkud promarněná příležitost – Marek Loužek a Maxi Weberovi*. [Adobe Digital Edition Version]. Retrieved 23.7.2015, from http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c787573ef4e11177224c2dda967115d0cd73ee91_529_07-2%20Musil.pdf
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (n.d.) *Listina základních práv a svobod*. Retrieved 10.11.2014, from <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- Rathouský, V. (n.d.) *Etika MLM*. Retrieved 6.5.2015, from <http://home.tiscali.cz/cz112356/aaa/Neetic.htm>

Transparency International (n.d.) *Aplikace metod a nástrojů podnikatelké etiky v českém podnikatelském prostředí*. Retrieved 27.7.2015, from http://transint.xred.cz/doc/ve_amanpe.pdf

VŠE (n.d.) *Protestantská etika a duch kapitalismu*. [Adobe Digital Edition Version]. Retrieved 13.7.2015, from <http://www.vse.cz/polek/755>

Brožury

Fair trade (2011) *Cestou partnerství a rozvoje*. Asociace pro fair trade

For producers, with producers (2013) *Annual report 2011 – 12*. Fairtrade International

Nakupujeme férově! (2011a) *Nové trendy v zadávání veřejných zakázek*. NaZemi

Produkty FairTrade (2012) *Nakupujte odpovědně*. Asociace pro fair trade

Fair trade (2011b) *Toto je leták o fair trade*. NaZemi

Legislativa

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

III. Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Prolínání příkazového a tržního systému v praxi	9
Obrázek č. 2: Pyramida společenské odpovědnosti	13
Obrázek č. 3: Vývoj ekonomických teorií	18
Obrázek č. 4: Historie fair trade	33
Obrázek č. 5: Logo Fair Trade	35
Obrázek č. 6: Jihočeský kraj	44

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Systémová příprava k inovaci managementu organizace	16
Tabulka č. 2: Statistické údaje Jihočeského kraje	45
Tabulka č. 3: Počet dotazníků dle jednotlivých indikátorů – spotřebitel	47
Tabulka č. 4: Počet dotazníků dle jednotlivých indikátorů – podnikatelé	54
Tabulka č. 5: dotazníkové šetření HEP a NEP	60
Tabulka č. 6: Ověření hypotézy H3	69

Seznam grafů

Graf č. 1: Bydliště (dle počtu obyvatel)	48
Graf č. 2: Četnost nákupů veškerého zboží dle pohlaví	49
Graf č. 3: FT je důležitý z hlediska	50
Graf č. 4: Etiku podnikání vnímám nejvíce v	52
Graf č. 5: FT je důležitý z hlediska	55
Graf č. 6: Etika má dopad na zisk	57
Graf č. 7: Etiku podnikání vnímáme nejvíce v	57
Graf č. 8: HEP a NEP	62

IV. Seznam příloh

Příloha 1: Etika v podnikání - spotřebitelé

Příloha 2: Etika v podnikání - podnikatelé

Příloha 3: HEP a NEP – 15

Příloha 3: Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy

V. Přílohy

Příloha 1

Etika v podnikání - spotřebitelé

Etika v podnikání - spotřebitelé

Dobrý den,

předem děkuji za Váš čas strávený nad vyplněním dotazníku Etika v podnikání. Dotazník má za cíl zmapovat podnikatelské prostředí v rámci Jihočeského kraje z hlediska etiky a jejího uplatnění v podnikání. Ujišťuji Vás, že poskytnuté informace budou zcela anonymní a nebudou nijak zneužity. Data slouží pouze ke studijním a výzkumným účelům. Postup při vyplnění: pokud není uvedeno jinak, označte prosím vždy jednu možnost z výběru odpovědí, kde je potřeba, vyplňte chybějící informace. Děkuji Vám za spolupráci Veithová Monika.

1. Pohlaví

- žena
- muž

2. Věk

- do 18
- 19 - 45
- 46 - 64
- 65 a více

3. Bydliště (dle počtu obyvatel)

- do 499
- 500 - 2 999
- 3 000 - 14 999
- 15 000 a více

4. Vzdělání

- základní
- střední bez maturity
- střední s maturitou
- vysokoškolské

5. Četnost nákupů veškerého zboží

- denně
- téměř denně
- týdně
- měsíčně

6. Znalost výrobků označených logem FairTrade (dále jen FT)

- nikdy jsem o FT neslyšel/a (pokračujte otázkou č. 12)
- znám FT, ale nekupuji tyto výrobky (pokračujte otázkou č. 11)
- znám FT a nakupuji tyto výrobky

7. Četnost nákupu FT výrobků

- denně
- téměř denně
- týdně
- měsíčně

8. Nejčastěji nakupuji FT výrobek

- káva
- čaj
- čokoláda
- jiné (prosím, napište druh výrobku)

9. Nejčastěji nakupuji FT výrobek prostřednictvím

- internetu
- kamenného obchodu
- obchodního řetězce

10. Zkušenosti s produkty FT

- žádné zkušenosti
- jsem spokojen/a
- nejsem spokojen/a (prosím, napište důvod - např. cena, kvalita)

11. FT je důležitý z hlediska

- není důležitý
- pomáhá ekonomice rozvojových zemí
- ochrana životního prostředí
- nezneužívání dětské práce
- spravedlivé rozdělení zisku podnikatelům
- etické podnikání
- jiné (prosím, napište Váš pohled)

12. Multi - Level Marketing (MLM je forma přímého prodeje např.: Amway, Avon)

- nikdy jsem o MLM neslyšel/a (pokračujte otázkou č. 17)
- znám MLM, ale nenakupuji prostřednictvím MLM (pokračujte otázkou č. 15)
- znám MLM a nakupuji prostřednictvím MLM

13. Nákup prostřednictvím MLM

- nakupuji pravidelně od stejného zprostředkovatele
- nakupuji pravidelně od různých zprostředkovatelů
- nakupuji nárazově od stejného zprostředkovatele
- nakupuji nárazově od různých zprostředkovatelů

14. Zkušenosti se službami MLM

- jsem vždy spokojen/a
- jsem většinou spokojen/a
- Nejsem spokojen/a (napíšte prosím důvod - např.: cena, kvalita)

15. Pracovní zkušenosti s MLM

- nikdy jsem nevykoušel/a
- pracuji na plný úvazek
- nárazově si přivydělávám

16. Myslím si, že MLM podnikání je

- neetické
- etické
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

17. Za etiku podnikání považuji

- chování firmy jako celku
- chování jednotlivců v rámci firmy
- chování jednotlivců firmy v rámci obchodního styku
- Jiné (prosím, napište Váš pohled)

18. Myslím si, že etika v podnikání je

- důležitá
- nedůležitá
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

19. Legislativa v ČR týkající se etiky podnikání je

- dostačující
- nedostačující
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

20. Kvalita služeb a produktů je

- dostačující
- nedostačující
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

21. Etiku podnikání vnímám nejvíce v

- dodržování smluv a zákonů
- zachování důvěrnosti
- korektnosti jednání
- pravdivosti informací
- jednání v dobré víře
- jinak (prosím, napište Váš pohled)

22. Co by podle Vás nejvíce přispělo ke zvýšení etičnosti jednání v podnikání v ČR?

Děkují za vyplnění dotazníku Etika v podnikání. Pokud Vás téma zaujalo a máte jakékoliv připomínky, dotazy či návrhy napište je prosím na e-mail veithovam@seznam.cz

Etika v podnikání

Dobrý den,

předem děkuji za Váš čas strávený nad vyplněním dotazníku Etika v podnikání. Dotazník má za cíl zmapovat podnikatelské prostředí v rámci Jihočeského kraje z hlediska etiky a jejího uplatnění v podnikání. Ujistuji Vás, že poskytnuté informace budou zcela anonymní a nebudou nijak zneužity. Data slouží pouze ke studijním a výzkumným účelům. Postup při vyplnění: pokud není uvedeno jinak, označte prosím vždy jednu možnost z výběru odpovědí, kde je potřeba, vypište chybějící informace. Děkuji Vám za spolupráci Veithová Monika.

1. Právní forma podnikání

- OSVČ
- s. r. o.
- a. s.
- jiná forma

2. Stáří podniku (počet let)

- do 1
- 1 - 4
- 5 - 10
- 10 a více

3. Počet zaměstnanců

- do 9
- 10 - 49
- 50 - 299
- 300 a více

4. Místo podnikání (dle počtu obyvatel)

- do 499
- 500 - 2 999
- 3 000 - 14 999
- 15 000 a více

5. Klasifikace ekonomické činnosti

- zemědělství, lesnictví a rybolov
- průmysl
- stavebnictví
- obchod, ubytování a stravování
- doprava, skladování a spoje
- činnosti oblasti nemovitostí
- vzdělávání
- zdrav., soc. péče, veterinární činnosti
- ostatní

6. Výrobky označené FairTrade (možno více odpovědí)

- používáme/prodáváme
- nepoužíváme/neprodáváme
- plánujeme používat/prodávát
- neplánujeme používat/prodávát

7. Četnost použití/prodeje výrobků FT

- žádné
- denně
- téměř denně
- týdně
- měsíčně

8. Zájem spotřebitelů o produkty FT

- žádný
- téměř žádný
- značný

9. FT je důležitý z hlediska

- není důležitý
- pomáhá ekonomice rozvojových zemí
- ochrana životního prostředí
- nezneužívání dětské práce
- spravedlivé rozdělení zisku podnikatelům
- neetické podnikání
- jiné (prosím, napište Váš pohled)

10. Multi - Level Marketing (forma přímého prodeje) používáme

- ano
- ne
- částečně

11. Pohled na MLM

- etické podnikání
- neetické podnikání
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

12. Etický kodex v podniku

- máme zaveden
- nemáme zaveden
- uvažujeme o zavedení
- neuvažujeme o zavedení

13. Etiku podnikání

- nepoužíváme
- neřídíme, ale dodržujeme
- řídíme dle etického kodexu

14. Etika má dopad na zisk (možno více odpovědí)

- nemá žádný vliv
- dlouhodobě kladný
- dlouhodobě záporný
- krátkodobě kladný
- krátkodobě záporný

15. Legislativa této oblasti (možno více odpovědí)

- podporuje etické chování
- nepodporuje etické chování
- je dostačující
- není dostačující

16. Podnikání v ČR

- lze podnikat eticky
- nelze podnikat eticky
- nejednoznačné (prosím, napište Váš pohled)

17. Morální konflikty na pracovišti

- neřešíme
- řešíme dle etického kodexu
- řešíme individuálně

18. Etiku podnikání vnímáme nejvíce v

- dodržování smluv a zákonů
- zachování důvěrnosti
- korektnosti jednání
- pravdivosti informací
- jednání v dobré víře
- jinak (prosím, napište Váš pohled)

19. Co by podle Váš nejvíce přispělo ke zvýšení etičnosti jednání v podnikání v ČR?

Děkují za vyplnění dotazníku Etika v podnikání. Pokud Vás téma zaujalo a máte jakékoliv připomínky, dotazy či návrhy napište je prosím na e-mail veithovam@seznam.cz

Příloha 3

NEP – 15

1. Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.
2. *Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.*
3. Když lidé zasahují do přírody, často produkují katastrofální důsledky.
4. *Lidská vynalézavost zajistí, že neuděláme Zemi neobyvatelnou.*
5. Lidé silně zneužívají přírodu.
6. *Země má dost přírodních zdrojů, jde jen o to, se je naučit využívat.*
7. Rostliny a živočichové mají stejné právo na existenci jako lidé.
8. *Rovnováha v přírodě je dodatečně silná na to, aby si poradila s dopady současných industriálních států.*
9. Navzdory svým zvláštním schopnostem jsou lidi stále podrobení přírodním zákonům.
10. *Takzvaná „ekologická krize“, které lidé čelí, je silně zveličována.*
11. Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.
12. *Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.*
13. Rovnováha v přírodě je velice křehká a snadno může být rozvrácena.
14. *Lidé se nakonec naučí o fungování přírody dostatečně na to, aby ji mohli kontrolovat.*
15. Jestliže věci budou pokračovat, tak jako v současnosti, zažijeme brzy velkou ekologickou katastrofu.

(Odpovědi na každou otázku jsou: určitě souhlasím, spíše souhlasím, nerozhodnut, spíše nesouhlasím, určitě nesouhlasím.)

Příloha 4

Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy

Etický kodex úředníků a zaměstnanců veřejné správy

Preambule

Každý úředník a zaměstnanec veřejné správy je povinen při rozhodování dodržovat a ctít zákonnost všech postupů a rovný přístup ke všem fyzickým i právnickým osobám. Smyslem tohoto kodexu je vytvářet, udržovat a prohlubovat důvěru veřejnosti ve veřejnou správu.

Účelem Etického kodexu úředníků a zaměstnanců veřejné správy (dále jen „Kodex“) je vymezit a podporovat žádoucí standardy chování úředníka a zaměstnance veřejné správy ve vztahu k veřejnosti a spolupracovníkům.

Úředník a zaměstnanec veřejné správy zachovává věrnost zásadám práva a spravedlnosti vyplývajícím z evropského kulturního a historického dědictví, jedná v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody, zachovává úctu a loajalitu k České republice, jakož i k úřadu a ostatním úředníkům a zaměstnancům veřejné správy.

Článek 1 Zákonnost

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy plní úkoly veřejné správy v souladu s ústavním pořádkem, se zákony a ostatními právními předpisy a s právem Evropské unie, jakož i s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.

(2) Při plnění úkolů veřejné správy jedná úředník a zaměstnanec veřejné správy pouze v rozsahu zákonem svěřené pravomoci orgánu veřejné správy a v souladu s jejím účelem.

Článek 2 Rozhodování

(1) V mezích zákona úředník a zaměstnanec veřejné správy vždy volí nejvhodnější řešení s ohledem na veřejný zájem a na rozhodné okolnosti konkrétního případu. Dbá na to, aby rozhodnutí nemohlo být z objektivního hlediska vnímáno jako nespravedlivé. Do práv osob úředník a zaměstnanec veřejné správy zasahuje jen za podmínek stanovených zákonem a v nezbytném rozsahu, nutném k dosažení účelu sledovaného veřejným zájmem, k jehož ochraně mu byla pravomoc svěřena.

(2) Při volbě nejvhodnějšího postupu úředník a zaměstnanec veřejné správy respektuje v mezích právních předpisů též koncepci, priority a cíle úřadu, jeho vnitřní předpisy a pokyny nadřazených vydané v souladu s tímto kodexem.

Článek 3 Profesionalita

(1) Výkon veřejné správy je službou veřejnosti. Úředník a zaměstnanec veřejné správy vykonává veřejnou správu na vysoké odborné úrovni, kterou si prohlubuje průběžným studiem, s nejvyšší mírou slušnosti, porozumění a ochoty a bez jakýchkoli předsudků, v souladu se zásadou rovných příležitostí bez ohledu na barvu pleti, pohlaví, národnost, náboženství, etnickou příslušnost nebo jiné charakteristiky. Nepřipouští diskriminaci či obtěžování. Za kvalitu své práce a za rozvíjení svých odborných znalostí je osobně odpovědný a své vzdělání si studiem průběžně prohlubuje.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy jedná korektně s ostatními spolupracovníky i se zaměstnanci jiných orgánů veřejné správy, respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů i jiných odborníků a účinně je využívá i pro svůj odborný růst.

(3) Ve vztahu k veřejnosti jedná úředník a zaměstnanec veřejné správy s nejvyšší mírou zdvořilosti, vstřícnosti a ochoty a bez jakýchkoli předsudků.

Článek 4 Nestrannost

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy dbá na to, aby jeho rozhodování bylo objektivní, nestranné a přijaté řešení bylo vždy v souladu s veřejným zájmem. Při rozhodování nesmí úředník a zaměstnanec veřejné správy preferovat osobní či skupinové zájmy ani se nechat ovlivnit pozitivními či negativními vztahy ke konkrétním osobám. Úředník a zaměstnanec veřejné správy se zdrží také všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost jeho rozhodování.

(2) Ve shodných nebo podobných případech jedná úředník a zaměstnanec veřejné správy tak, aby mezi jednotlivými postupy nevznikaly rozdíly, jež není možno odůvodnit objektivními skutečnostmi, zejména konkrétními okolnostmi daného případu.

(3) Úředník a zaměstnanec veřejné správy vystupuje vůči účastníkům právních vztahů objektivně tak, aby je neuváděl v omyl o jejich právech a povinnostech, informuje je srozumitelně; veškerá hodnocení provádí profesionálně, objektivně, bez emocí a bez sledování osobního prospěchu a v souladu s právem a spravedlností.

Článek 5 Rychlost a efektivita

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy vyřizuje pracovní záležitosti zodpovědně, bez zbytečných průtahů, nejpozději v zákonem stanovených lhůtách.

(2) Při plnění jemu svěřených úkolů postupuje úředník a zaměstnanec tak, aby stranám ani úřadu nevznikaly zbytečné náklady.

Článek 6 Střet zájmů

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy svým jednáním předchází situacím, ve kterých by byl vystaven možnému střetu svého soukromého zájmu a zastávaného funkčního zařazení. Soukromý zájem zahrnuje jakoukoliv výhodu pro něj, jeho rodinu, blízké a příbuzné osoby a právnické nebo fyzické osoby, se kterými měl nebo má obchodní nebo politické vztahy.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy nesmí ohrozit veřejný zájem tím, že se bude odvolávat na svou pozici nebo funkci ve věcech, které nesouvisejí s plněním jemu svěřených úkolů při výkonu veřejné správy.

(3) Úředník a zaměstnanec veřejné správy se nezúčastní žádné činnosti, která se neslučuje s řádným výkonem jeho pracovních povinností nebo tento výkon omezuje.

(4) Pokud si úředník a zaměstnanec veřejné správy není jistý, zda jde o úkony slučitelné s jeho podílem na výkonu veřejné správy, projedná záležitost se svým nadřízeným.

Článek 7 Korupce

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy nesmí při svém rozhodování a v souvislosti s rozhodováním přijímat ani vyžadovat dary či jiná zvýhodnění pro sebe nebo někoho jiného, popřípadě jakýmkoli jiným způsobem připustit ovlivnění plnění jemu svěřených úkolů v oblasti veřejné správy, objektivního hodnocení věci a nestranného rozhodování. Dary nebo výhody poskytované úředníku a zaměstnanci veřejné správy zaměstnavatelem tímto nejsou dotčeny.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy jedná tak, aby se při plnění jemu svěřených úkolů v oblasti veřejné správy nedostal do postavení, ve kterém by byl zavázán nebo se cítil být zavázán oplatit službu či laskavost, která mu byla prokázána.

(3) Úředník a zaměstnanec veřejné správy se vyvaruje vztahů vzájemné závislosti a nepatřičného vlivu jiných osob (klientelismus, nepotismus), jež by mohly ohrozit jeho nestrannost.

(4) Jakékoli korupční jednání nebo podezření na takové jednání, o kterém se úředník a zaměstnanec veřejné správy dozvěděl hodnověrným způsobem, je úředník a zaměstnanec veřejné správy povinen oznámit svému nadřízenému nebo orgánu činnému v trestním řízení. Dále je úředník a zaměstnanec veřejné správy povinen bezodkladně oznámit nabídnutí či získání neoprávněné výhody.

(5) Ve všech případech, kdy by mohla vzniknout pochybnost, zda úředník a zaměstnanec veřejné správy postupuje v souladu s tímto článkem, informuje úředník a zaměstnanec veřejné správy svého nadřízeného a postupuje dle jeho pokynů.

Článek 8 Nakládání se svěřenými prostředky

Úředník a zaměstnanec veřejné správy vynakládá, v souladu s právními předpisy, veškeré úsilí, aby zajistil maximálně efektivní a ekonomické spravování a využívání finančních zdrojů a zařízení, které mu byly svěřeny, jakož i služeb, které mu byly poskytnuty. S těmito svěřenými prostředky nakládá efektivně a hospodárně.

Článek 9 Mlčenlivost

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy zachovává mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s plněním úkolů veřejné správy, jež by mohly poškodit nebo ohrozit činnost zaměstnavatele. Povinnost mlčenlivosti se nevztahuje na skutečnosti, které zakládají podezření na korupční jednání.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy je povinen zachovat mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl při výkonu úřední činnosti, zejména o osobních údajích nebo utajovaných informacích v rozsahu stanoveném právními předpisy, pokud není této povinnosti v souladu s právními předpisy zproštěn.

Článek 10 Informování veřejnosti

Každý úředník a zaměstnanec veřejné správy poskytuje při plnění svých úkolů pravdivé a úplné informace v souladu s právními předpisy. Informace o činnosti orgánu veřejné správy, plnění jeho funkcí, jakož i další informace určené veřejnosti sděluje za orgán veřejné správy úředník a zaměstnanec veřejné správy, který je k tomu určen.

Článek 11 Veřejná činnost

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy jedná při výkonu veřejné správy politicky nestranným způsobem. Úředník a zaměstnanec veřejné správy nevykonává veřejnou činnost, která by mohla narušit důvěru veřejnosti v jeho schopnost nestranně plnit úkoly veřejné správy.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy se v soukromém životě vyhýbá takovým činnostem, chování a jednání, která by mohla snížit důvěru ve veřejnou správu v očích veřejnosti nebo dokonce zavdat příčinu k ovlivňování úředníka a zaměstnance veřejné správy. Jedná tak, aby jeho chování přispívalo k dobré pověsti úřadu veřejné správy.

Článek 12 Reprezentace

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy užívá v zaměstnání oděv, který je adekvátní jeho práci a odpovídá vážnosti jeho úřadu.

(2) Úředník a zaměstnanec veřejné správy jedná s každým ohleduplně, způsobem přiměřeným jeho sociálním schopnostem a komunikačním potřebám, a respektuje jeho individualitu. Veškerá jednání s dotčenými osobami vede úředník a zaměstnanec veřejné správy taktně a způsobem, který respektuje důstojnost těchto osob.

(3) Úředník a zaměstnanec veřejné správy svým jednáním a vystupováním podporuje důvěryhodnost a vážnost úřadu.

Článek 13
Uplatnitelnost a vymahatelnost

Kodex navazuje na základní práva a povinnosti zaměstnanců uvedené v zákoníku práce a pracovním řádu. Zásadní porušování bude posuzováno jako porušení zákoníku práce, resp. pracovního řádu se všemi z toho vyplývajícími důsledky.

Článek 14
Závěrečná ustanovení

(1) Úředník a zaměstnanec veřejné správy dodržuje stanovené etické zásady, aktivně podporuje etické jednání a podílí se na vytváření protikorupčního prostředí. Uvědomuje si, že selhání jednotlivce v oblasti etiky má dopad na veřejnou správu jako celek, a proto jde o ostatním příkladem.

(2) Poukáže-li úředník a zaměstnanec veřejné správy oprávněně na neetické chování, nebude mít jeho jednání negativní důsledky v pracovněprávních vztazích.

(3) Respektování zásad etiky je věcí profesionální cti úředníka a zaměstnance veřejné správy. Bez jejich dodržování a dodržování Kodexu nelze dostát profesionální povinnosti úředníka a zaměstnance veřejné správy.*.